

Bílé Karpaty

Biele Karpaty

4/2005

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Z obsahu:

- * Rodný dům bratří Uprkových * Portrét Zdeny Jelínkové
- * Další etapa Nadace Jana Pivečky * Na Valašsko se vrátily ovce

Co obnáší provozování ubytovacího zařízení na Lopeníku? O strasti ale i radosti se s námi podělil Petr Soukeník s manželkou v **rozhovoru** na str. 2-3.

Hornáci se nikdy nebáli vyrazit do světa. Jaké zkušenosti nasbírali letos v Itálii, se dočtete na straně 4.

Na stranách 6 a 7 vám představíme nejen hrad **Vršatec**, ale i naučnou stezku v jeho okolí.

Kněždub je mimo jiné známý jako rodiště bratří Uprkových. Jak dnes vypadá jejich **rodný dům**? Čtete na str. 10.

V rubrice **Portrét** na str. 11 vám dnes přiblížíme nedávno zesnulou tanečnici a sběratelku tanců **Zdenu Jelínkovou**.

Obsah:

Úvodník

Okřídlený strach1

Náš rozhovor

Kopanice jsou neobjevený kraj2

Akce v Bílých Karpatech

/ Akcie v Bielych Karpatoch

Hornáci v Itálii;

Pohraniční rozhledna obnovena4

Ovocnářský seminář;

Ščúrčica má už 10 ha5

Hrady Bílých Karpat

Vršatec6

Vršatec opäť s naučným chodníkom7

Učíme se od mala / Učíme sa od mala

Včielka; Splnil sa náš sen8

Svatojánský pochod; Ja su sedlák9

Muzea Bílých Karpat

Rodný dům bratří Uprkových10

Portrét

Zdenka Jelínková11

Další etapa Nadace Jana Pivečky12

Radějov v obrazech13

Sirotek Jan14

Recenze

Nekonečný kalendář15

Zprávy ze Správy / Správy zo Správy

Památné stromy (21);

Evropský diplom obnoven16

Lesnické okénko17

Novela zákona o ochraně přírody a krajiny..18

Rezervácie Bielych Karpat

Kvetnaté lúky19

Pole neorané

Na Valašsko se vrátily ovce20

Tajemství přírody / Tajomstvá prírody

Najväčší nosáčik obfubuje deväťsil21

Pohádka

O babočke bílé c22

Pro chytré děti24

V každém čísle našeho časopisu najdete na závěr něco **pro chytré děti**.

Radějov v létě ožil i díky **malířskému sympóziu**. Jak probíhalo a jaký byl jeho výsledek? Článek najdete na str. 13.

Na titulní stránce je hřeben Chladného vrchu (Pavel Meisl),
na zadní straně mrazivé vkočení do lesa mezi Lesnou a Stráním (Alexandr Pospěch).

Okřídlený strach

Všimli jste si, jak se světová i naše média vždy nějakou dobu drží jednoho velkého tématu? Většinou jsou to témata velkých katastrof a neštěstí. Tak tsunami v jihovýchodní Asii vystřídal hurikán Katrina, pak přišla na řadu ptačí chřipka. Drží se na špici atraktivních témat už déle jak měsíc, ale stále mezi ty skutečné katastrofy nějak nezapadá. Předpokládaná pandemie ptačí chřipky zatím vypukla a já jsem přesvědčena že ani nevypukne.

Jak vlastně tato bublina vznikla? Po několika případech úmrtí člověka na ptačí chřipku v Asii a nalezení několika ohnisků této nemoci vydala Světová zdravotnická organizace (WHO) varování o tom, co by se mohlo stát, kdyby se tato nemoc rozšířila po celém světě. A představitelé světových velmocí nejspíš neměli v tom okamžiku nic důležitějšího na práci, neboť je vzali doslovně.

Vypukla tak pátrací epidemie, ve všech evropských státech najednou začali nalézat uhynulé labutě, husy, kachny a jiné divoké ptáky, a intenzivně je vyšetřovat, zda nezemřeli na ptačí chřipku, konkrétně na nákazu virem H5N1, který je přenosný na člověka. Ba co víc, v mnoha zemích odchyťávají migrující ptáky a vyšetřují je na tento virus. Viděla jsem reportáž, kde toto vyšetření probíhalo celkem humánně, ptáci byli odchyťováni do sítí a po vyšetření vypuštěni na svobodu. Kolik zemí ale sáhne k radikálnějšímu opatřením? Zvlášť když i prezident USA George Bush se nechal slyšet, že v případě nutnosti je ochoten použít vojenské síly k izolování států, v nichž jsou ohniska výskytu ptačí chřipky (škoda že neexistuje mezinárodní obdoba naší soutěže Ropák nebo Zelená perla!)

Samozřejmě se u některých uhynulých ptáků prokázal výskyt tohoto viru, ptačí chřipka je ostatně známa už více jak 100 let a pravidelně působí velké úhyny divokých i domácích ptáků, např. v letech 1983-1984 bylo v USA zlikvidováno až 17 miliónů kusů ptactva. Poslední epidemie vypukla v jihovýchodní Asii v roce 2003-2004. Přenos této nemoci na člověka je rozhodně vážným problémem, ale podle posledních údajů zemřelo dodnes při této epidemii něco málo přes 60 lidí. Při srovnání s jinými nemocemi nebo přírodními katastrofami je to směšně malé číslo. Proč tedy taková panika, proč jsou náhle v lékárnách vykoupeny léky proti chřipce, proč se pořádají mezinárodní cvičení, zaměřené na opatření při chřipkové epidemii? Protože někdo vyslovil obavu, co by se mohlo stát, kdyby virus H5N1 získal schopnost přenosu z člověka na člověka. Světové společenství tak vlastně reaguje na informace typu „co by bylo, kdyby“. Některá opatření, která byla přijata, se mi líbí, to musím přiznat. Například zákaz dovozu exotických ptáků do země Evropské unie. Jen je škoda, že jsme potřebovali hrozbu pandemie, abychom zakázali obchod s divokými tvory.

Ale mě napadá otázka - proč zrovna v tomto případě svět reaguje na ta „kdyby“ a ne jindy? Proč předtím, než se začnou vyrábět a prodávat výrobky, obsahující jedovaté látky, někdo neřekne, co by se stalo, kdyby? Nebo proč třeba právě G. Bush nezapočítal všechna „kdyby“, než rozpoutal válku v Iráku? Takových otázek jsou kolem nás stovky, a my se snažíme vypořádat s důsledky neuvážených a nerozmyšlených kroků.

Nedávno jsem scházela z Šumárníka do Kněždubu a nad

hlavou mi letělo hejno hus. K mému úžasu jsem zjistila, že se nejspíš jedná o 32 hus sněžních. Pokud je to pravda, bylo by to velmi výjimečné pozorování, a já doufám, že tento fakt ještě rozpoutá mezi ornitology patřičnou diskuzi. V každém případě to byl jedinečný zážitek, jaký se člověku stane několikrát za život. Uvědomila jsem si, jaká nenahraditelná ztráta by to byla, kdyby právě tyto husy na někde hranicích zastřelili jen proto, aby ověřili, zda náhodou nepřenášejí virus ptačí chřipky. Divocí ptáci mají

Nejlépeší obranou proti strachu z ptačí chřipky je radost ze života.

přeci jen trochu výhodu - jedny z nich ochrání to, že jsou vzácní, jiné ochrání křídla nebo jen fakt, že všechny je prostě pochyťat nelze. Horší osud čeká statisíce či milióny kusů domácí drůbeže. Výběc nezpochybňují opatření, která je opravdu nutné udělat pro to, aby ptáci, kteří jsou chováni na maso a pro vejce, byli zdraví. Rozhořčuje mě ale vzniklá panika, která vede k dalším statisícům zbytečných úmrtí ptáků, ať už divokých nebo domácích. Ale také vede k tomu, že si spousta lidí zbytečně kupuje drahé léky, řada z nich je určitě zbytečně užívá. A nikdo si snad neuvedomuje, že i strach je nakažlivý, že i strach má vliv na naše zdraví a v konečném důsledku může zabít stejně nebo i hůře než chřipka. Proto šíření paniky kolem ptačí chřipky považuji za větší ohrožení zdraví lidí než chřipku samotnou.

Jana Hajduchová

Kopanice jsou neobjevený kraj

Ve střední části Bílých Karpat uprostřed přírody s výhledem na Studený vrch stojí Chata Lopeník. Provozují ji manželé Petr (49) a Marie Soukeníková. Ptaly jsme se jich, proč a jak se celoročně pečují o návštěvníky tohoto krásného kopaníčářského kraje.

Jak jste se dostali na Lopeník?

„My jsme to před 11 lety koupili od Mesitu, bylo tu jejich rekreační středisko. Bydlíme

„Vždycky se objeví nějaký problém. Ale je potřeba spíš brát to pozitivní.“

v Nivnici, přespáváme aj tady aj tam. V sezóně spíše tady, ale přes zimu zas tam.

Bývali jsme na Slovensku na horské chatě v Povážském Inovci. Tam jsme bydleli i pracovali.“

Kupovali jste to se záměrem provozovat tady ubytování?

„Ano. A to se nám podařilo. Jsme tady dva a dá se to zvládat, ale když je potřeba, najímáme si brigádníky. Přes léto je větší provoz, zimy jsou tu už špatné, lidi jezdí do Itálie a do Rakouska.

Je tam lepší vybavenost středisek a i ty naše zimy jsou horší.“

Jak je to tady se sněhem?

„Když je, tak je, těch 80 čísel. Poblíž, na Mikulčině vrchu, jsou vleky, všechny starší. Jen kdyby byly dobré vleky a zasněžování, co k tomu patří. Bez toho už to nejde. Zasněžují i v Rakousku. Nasněží to na hromadu, a pak to roztahují rolbama.

Také na běžky se sem dá jezdit, jsou tady slušné trasy, i když nejsou tak upravované jako jinde.

Ale když v zimě nejedí tolik lyžařů, máme náhradní program - děláme školení, no a potom opravy.“

Takže to berete tak, že v létě si vyděláte i na zimu?

„Fungujeme hlavně přes léto. Od jara do podzimu, sezóna končí Silvestrem, a pak máme dva nebo tři měsíce zavřeno. I přístup sem je v zimě špatný. Řešíme to sami, máme V3Sku s pluhem, ale i tak je zima slabší.“

Jaké pobyty nabízíte v létě?

„Týdenní a kratší pobyty. Jezdí sem hlavně rodiny s děckama, party cyklistů, firemní akce.

Děláme tu i rodinné oslavy. Když je volno, není problém ubytovat se u nás i bez objednání. A lidi chodí. Máme velkou reklamu na Rasové.

Největší pohodář jsou turisté z Čech. Jezdí sem z Ostravy, z Hodonína, z Prahy, ze severních Čech. Hlásili se nám i Holanďané, ale zatím bereme hlavně domácí, dokud nás to ekonomicky nepřinutí. Cizinci požadují širší služby. Oni chcou každý den programy, to se musí chystat.“

Jak propagujete svoji chatu?

„Nejsme zapojeni do nějaké sítě cestovních kanceláří, ani nejsme v nějaké užší spolupráci s informačním centrem v Hrozenkově nebo členem těch sdružení jako mikroregion a tak. Z 95 % si děláme všechno sami přes Internet. Lidé se většinou vrací nebo jsou to jejich známí a rodiny. Za těch pár roků se klientela naučila.“

Co máte připravené pro hosty, kam se mohou vydat do okolí?

„Je tady naučná stezka, teď otevřeli rozhlednu. Na kole se jezdí hodně, i když tady je to dost náročné. Ale těch cyklostezek by bylo potřeba víc. Dneska už je nakrmit a vyspat málo, pro hosty musí být program. Třeba grilování a prasata a vinný sklep - pořad musí člověk vymyslet nějaké akce.

To všechno zařídíme nebo lidé můžou i sami, když si přinesou suroviny. Teď se hodně rozmáhají podnikové výlety, školení, a pak opékání. Tady je výhoda, že chatu mají pro sebe uzavřenou, nikdo cizí do toho nezasahuje. A je tady vinný sklípek, první na Lopeníku.

Půjčujeme také vybavení, třeba tenisové rakety. Měli jsme v nabídce i kola, ale nato je potřeba živnostenský list, to už je problém. Nejbližší půjčovna lyží je na Mikulčině vrchu, ale běžkařské stopy nikdo neupravuje, což je

také velká nevýhoda oproti rekreačním střediskům.

Teď uvidíme, co udělá rozhledna, protože lidé tam začali chodit. Možná se díky tomu běžecká stopa bude udržovat víc."

Máte vůbec čas chodit po venku?

„Určitě. Máme kladný vztah k okolí, a tak chodíme rádi na vycházky i na delší výšlapy. S turistama děláme na Štěpána pochod na Veliký Lopeník, do Bošáček a tam. Jezdí sem tradičně stejní rekreační lidé.“

Ale jezdíme i na kole - na jih, do roviny.“

Co se změnilo se za ty roky?

„Hosté jsou náročnější. Co bylo před 10 roky dobré, by teď už neprošlo. Nutné je sociální zařízení na pokoji, sortiment služeb okolo chaty. Oni to třeba ani nechcú vždycky využívat, ale chcú to mít. Dělalí jsme tady tento bar a jídelnu. Okolí chaty jsme dost upravili, postavili jsme vinný sklípek, tenisový kurt, bazén, hřiště na petanque, venkovní posezení - těch jsme udělali víc, altánky..“

„Šéfká“ paní Marie Soukeníková

A nenastalo se někdy období, kdy jste měli chuť s tím seknout?

„To je několikrát za rok. Ale to přejde, přebolí. Někdy už je toho dost, hodně práce. Nebo počasí dlouhodobě nevyjde, letošní léto také nebylo žádný zázrak... Vždycky se objeví nějaký problém, a pak se z toho člověk vyspí. Spíš je potřeba brát to pozitivní. My veškeré peníze, které se tady vydělají, investujeme zase zpátky. Teď se zrovna maluje celá chata. Udělali jsme topení na dřevo, máme krbová kamna s rozvodem teplého vzduchu. Byvala tu původně škola, takže tu není ani kotel.“

Toto byla původně škola?

„To je jedna z těch škol, postavená v 34. roku. Další jsou na Žitkové, ve Vyškovci, na Bošáčkách, na horním Lopeníku. Tato jediná je opravená a využitá, funguje. Tady bylo hodně děcek. Šak tady byly dvě obecné školy, vlastně tři s Bošáčkama.“

Jaké máte plány a perspektivy?

„Zlepšovat služby. Perspektivy... já myslím, že je to tady

Rekreační středisko zapadá do malebné krajiny Kopanic.

perspektivní, protože lidé budou vyhledávat klid. Myslím, že Kopanice jsou neobjevený kraj. Hlavně aby se tady udělala nějaká

Vinný sklípek na Lopeníku

ta struktura, značky, stezky, cyklostezky až třeba po ty běžecké stopy a lidi sem budou jezdit. Z toho strach nemám. Určitě by tomu tady neškodila větší propagace ze strany kraje.

Ale jsme spokojení s tím, jak to funguje. Jo, jsme tady už celkem dlouho, tak už se vychytaly všelijaké problémy. Podnikání se musí spojit se stylem života tady, nejde jenom podnikat pro peníze, k tomu je třeba vztah.“

Do místnosti přijdou Soukeníkoví psi.

Redaktorka H: „Vy máte dva?“
P. Soukeník: „Taťka se synem. 5 měsíců má.“
Obrací se na ženu: „Šéfká, pojď jim říct, co fa trápí!“
Pí. Soukeníková: „Šak ty víš...“
Redaktorka M: „Jestli vůbec něco takového je?“
Pí. Soukeníková: „Nee...“
P. Soukeník: „To vám ani nebude nikdo věřit, že?“

Marie Petruš
Hana Poková

Hornáci v Itálii

Mikroregion Hornácko udržuje již od roku 2000 neformální přátelský kontakt s představiteli města Verano v Itálii. Od té doby se uskutečnilo několik vzájemných setkání jak v Itálii, tak na Hornácku a obě strany mohly podrobněji poznat život protějšího regionu.

Při našich návštěvách pro nás bylo velkou zkušeností seznámit

Kovářské řemeslo bylo doma v Itálii stejně jako na Hornácku

se s fungováním italské státní správy, samosprávy a se zajišťováním komunálních služeb. Navštívili jsme jejich radnici, školy, knihovnu, středisko sociálních služeb, podnikatelské centrum, klub důchodců, sportovní centrum, čistírnu odpadních vod, sběrný dvůr odpadů a další zajímavosti. U nás mohli Italové poznat bělokarpatskou přírodu, lidovou architekturu, církevní stavby, vinné sklepy a duranciové sady.

Letos v říjnu jsme byli pozváni na jejich tradiční „jarmak“, na kterém prodávají své výrobky prodejci z různých koutů Itálie. Zahraniční reprezentovali Poláci a my, Hornáci. Tento jarmak lze srovnat s podobnými akcemi, které jsou k vidění u nás. Přesto byl pro nás ohromným zážitkem, neboť se konal ve starobylých uličkách a dvorech s neopakovatelnou atmosférou. Naše výprava se skládala ze dvou prodejců, cimbálové muziky s tanečním párem a skládila velký úspěch.

Ještě větším zážitkem a překvapením však pro nás byla návštěva horského městečka Premana, kde se právě konal III. ročník akce *Premana rivive l'antico* (Premana oživuje minulost). Místní obyvatelé předváděli na celkem 65 stanovištích, jak se zde žilo před zhruba 50 lety. Během tříhodinové prohlídkové trasy byly k vidění různé lesnické, zemědělské a řemeslnické činnosti v přírodě, zemědělských staveních a přízemích městských domů. Vše se dělo v reálném prostředí na bázi dobrovolnosti a spontánnosti. Do této akce byla zapojena zhruba polovina z 2.300 místních obyvatel. Bylo to velmi inspirativní.

Nezbývá, než dodat, že nás pan starosta města Verano Giacomo Ballabio pozval i na jejich příští jarmak a my její s jeho kolegy na příští Hornácké slavnosti.

Jiří Pšurný
Velká nad Veličkou

Pohraniční rozhledna obnovena

Na vrcholu Velkého Lopeníka bývala rozhledna už v minulosti. První postavili Němci v roce 1944 nad trigonometrickým bodem, ale shořela hned dalšího roku. Neměla funkci rozhledny, sloužila pro zaměřování a jako pozorovatelná.

Již v roce 1946 byla na stejném místě postavena nová rozhledna, která zůstala až do poloviny 70. let, kdy se rozpadla. Šlo původně o třípatrovou stavbu se žebříky, která byla později snížena. Ovšem při pátrání v historii bychom se měli poohlížet spíše po „pyramidě na Vysokém Lopeníku“, název, který se rozšířil mezi lidmi a figuroval dokonce

i na turistickém značení.

S myšlenkou obnovy rozhledny se přišla v roce 2001 paní starostka Nové Bošáce Danka Lobíková. Za tímto účelem bylo založeno sdružení obcí Pod Lopeníkem a později se připojil mikroregion Bojkovsko. Na návrhu rozhledny pracovali studenti fakult architektury z Brna a Bratislavy, byl pořádán workshop zahraničních studentů. Z jejich rukou vzešla řada maket, které byly vystaveny v obcích na moravské i slovenské straně hranice, a ze kterých obyvatelé měli možnost vybrat tu nejlepší. Podle několika nejúspěšnějších zpracoval architekt Svatopluk Sládeček projekt rozhledny.

Samotnou stavbu provázela řada nesnází. Byla nutná výjimka pro budování v blízkosti státní hranice, další výjimka se týkala ochranného pásma v okolí trigonometrického bodu, ozměně v územního plánu nemluvě. Nakonec byla rozhledna slavnostně otevřena 16. července 2005 a pro veřejnost je přístupná od 1. května do 31. října, denně kromě pondělí od 10 do 17 (v létě 18) hodin. Vstupné je 20 Kč (zlevněné 10 Kč). Pro rozhlednu byla vydána turistická známka s obrázkem rozhledny.

Stavba stála celkem 1.780 tisíc Kč a byla financována z programu Leader Plus, také díky darům, byla uspořádána sbírka a přispěly obce regionu.

S rozhlednou na Velkém Lopeníku přibýlo v Bílých Karpatech zajímavostí a míst, kam se dá vyjít na výlet.

Hana Poková

Ovocnářský seminář

Ve dnech 22.-24. září 2005 proběhl ve Veselí nad Moravou seminář **Metodické přístupy a aspekty záchrany genofondu ovocných dřevin**. Akce se zúčastnilo přes 40 osob z krajských úřadů, správ chráněných krajinných oblastí a národních parků z celé republiky.

Seminář seznámil přítomné s problematikou záchrany starých a krajových odrůd ovoce. Byly zde prezentovány dosavadní výsledky práce, která probíhá v Bílých Karpatech již řadu let a od roku 2003 intenzivněji pokračuje v rámci výzkumného projektu **Využití krajových odrůd ovocných dřevin pro udržení a obnovu krajinného rázu v CHKO Bílé Karpaty a pro záchrany biodiverzity**.

V rámci programu hovořil Pavel Beco ze švýcarské nadace

SAVE o jejich práci, která je mimo jiné zaměřena na záchrany starých odrůd ovocných dřevin a tvorbu databáze Fruit-net. Databáze soustřeďuje informace o projektech podobných tomu v Bílých Karpatech, které probíhají jinde v Evropě.

Odlišný pohled na danou problematiku nabídl blok **Ekologický a krajinářský význam ovocných dřevin**. K tomuto tématu pohovořila Alena Salašová a představila některé z návrhů vytvořených studenty ZF MZLU v Lednici.

V bloku **Legislativa** se podrobně hovořilo o zákonech, se kterými se lze při podobných projektech setkat. O možnostech financování záchrany starých ovocných odrůd informovali zástupci Státního fondu životního prostředí a Ministerstva životního prostředí.

Výstava krajových odrůd jablek

Prof. Vojtěch Řezníček připravil pro přítomné reprezentativní výstavku krajových odrůd, která byla v pátek večer přítomnými řádně zdegustována.

V sobotu byl program zakončen exkurzí do genofondového sadu ovocných dřevin ve Velké nad Veličkou.

Akci zorganizovala ZO ČSOP Bílé Karpaty ve spolupráci se ZF MZLU Lednice na Moravě pod záštitou Ministerstva životního prostředí ČR.

Hana Poková

Rozhledna na Lopeníku vytvořila novou dominantu v panoramatu Bílých Karpat (foto k článku na předchozí straně).

Ščúrnica má už 10 ha

V říjnu se podařilo Českému svazu ochránců přírody vykoupit další lesní pozemky vznikající „soukromé“ lesní rezervace Ščúrnica u Valašských Klobouk.

Jedná se o 3,6 ha, a tak po dvou předchozích výkupu celková rozloha rezervace představuje 10,3 ha, navazující na „státní“ přírodní rezervaci Ploščiny.

Založení těchto rezervací je občanská iniciativa probíhající v rámci celostátního programu ČSOP Místo pro přírodu. Aktivně ho podporuje ČSOP Kosenka, která touto cestou děkuje všem, kteří dále přispívají na sbírku pro výkupy cenných míst naší přírody.

Chcete-li akci také podpořit, celostátní program má číslo účtu 9999922/0800 (Česká spořitelna), specifický symbol pro záchrany bělokarpatského lesa je 103.

Mirek Janík
Valašské Klobouky

Vršatec

Hrad Vršatec se nachází na severozápadním okraji Bílých Karpat nad obcí Vršatské Podhradie na vápencovém bradle ve výšce 897 m n. m. Řadí se tak mezi nejvýše položené hrady v rámci střední Evropy. Jeho vyvýšení nad okolní krajinou už samo o sobě zajišťovalo ve své době nejvyšší možný stupeň ochrany před nepřáteli.

Existenci vršateckého hradu lze reálně předpokládat v první polovině 13. století. Prvním oficiálně známým uživatelem hradu byl župní soudce Alexandr Hedervári. Tento soudce měl v oblasti Pováží ve správě i další hrady. V roce 1354 se hrad dostal do majetku jeho syna Mikuláše Hedervářiho a dalších pánů hradu ještě následovala dlouhá řada.

Správa hradu

V roce 1452 držel hrad gróf Hunyady. Určitá stabilizace v držení hradu nastala až v roce 1470, kdy se hrad na celé jedno století dostal do správy šlechtického rodu Šlopnajovských, kteří jsou v písemných pramenech označováni také jako Vršatectí. Příslušníci tohoto šlechtického rodu dostali od krále Matyáše Korvína tzv. donaci.

Právě z roku, ve kterém zemřel poslední mužský potomek pánů z Vršatce (1574), pochází nejstarší známý inventář Vršateckého hradu.

Hrad po smrti posledního potomka z rodu Vršateckých zdědil František Jakušic, opatrovník posledního potomka rodu. Páni z Jakušic spravovali hrad i spanstvím až do konce 17. století. Na hrad zaútočili v roce 1605 povstalci pod vedením Štěpána Bočkaje, ale hrad odolal. Vršatec poskytl bezpečné útočiště nejen svým majitelům, ale i okolní šlechtě také v roce 1663, kdy turecké vojsko přepadlo Pováží.

V době Thökölyovského povstání hrad náporu vojsk neodolal a byl proto na nějakou dobu obsazen.

Architektura

Z posledních let držby šlechticů Jakušitských pochází stručný popis hradu datovaný k 29. 8. 1694. Podle tohoto dokumentu horní hrad, situovaný na vysokých bradlech, měl tři poschodí. Místnosti v jednotlivých budovách byly zčásti zděné s dřevěnými stropy. Dle tvrzení dobových pramenů byly vhodné upravené a splňovaly náročné požadavky šlechty na bydlení. Dolní hrad měl dvě poschodí s mnoha místnostmi, které však již v té době byly ve špatném stavu. Samostatná budova paláce v prostorách dolního hradu byla zachovalá, ale sloužila již pouze jako sýpka. Z dalšího vybavení hradu je nutné uvést maštal pro 30 koní a dvě prostorná klenbovitá sklepení. V této části hradu se také nacházela nevelká vodní nádrž vytesaná do skály.

Poslední roky

Na základě panovníkovy listiny se vlastníkem hradu stal r. 1696 císařský generál Sigfrid Kryštof Breuner ze Stubingu. Přestože dal Breuner hrad nouzově opravit, ani on, ani následující majitelé zde již nesídlili. Jejich rezidencí se stal zámek v Pruském.

V době povstání Rákocziho kuruců v roce 1703 se Vršatecký hrad opět stal útočištěm několika šlechtických rodin. Povstalci Vršatec nedobývali, pouze jej obklíčili. Čekali, až se hrad dobrovolně vzdá, což se po několikaměsíčním obléhání stalo. Část zajaté šlechty se pod nátlakem přidala na stranu povstalců knížete Františka Rákocziho II. Po celou dobu povstání hrad spravoval Rákocziho přívrženec Mikuláš Madočáni.

V podzimních měsících roku 1708 zaútočilo císařské vojsko také na Vršatecký hrad. Z důvodu nepříznivé vojenské situace a také pro nedostačující zásoby vydal Mikuláš Madočáni, který hrad bránil, po dohodě s císařským velením a po zaručení volného odchodu povstalecké posádky, hrad. Císařské vojsko, které hrad obsadilo, podmínovalo jeho významné budovy a vyhodilo je do povětří.

Stalo se tak v roce 1708 se souhlasem majitele, který tento objekt už nepotřeboval. Vršatecký hrad byl od té doby opuštěn a dodnes stojí už jen zbytky zřícenin tohoto impozantního hradu na vysokých skalách.

**Miroslav T. Froněk
Brumov**

(za využití pramenů poskytnutých městským muzeem v Trenčíně)

Vršatec opäť s náučným chodníkom

Je nesporné, že Vršatské bradlá tvoria dominantu bradlového pásma ako i Bielych Karpát. Tento fakt podčiarkuje aj ich zaradenie do siete chránených území národného významu (Prírodné rezervácie Vršatské hradné bralo a Vršatské bradlo) ale i európskeho významu Natura 2000.

Aj z tohto dôvodu sme sa rozhodli opätovne sprevádzkovať náučný chodník v tejto lokalite. Znalci akiste pamätajú predchádzajúci chodník, ktorého panely boli vyrobené v roku 1989 ešte v bývalej ZTS za tvrdú socialistickú menu. To však nemalo vplyv na jeho osud, keď v roku 1993-5 po ňom ostalo len smutné torzo, ktorého úlomky by sme ešte dnes mohli nájsť v priestoroch správy CHKO.

Poučení vzťahom hrstky horlivcov k náučnému chodníku na Vršatci, rozhodli sme sa pre jednoduchší (v zmysle lacnejší, ľahšie opraviteľný), a dúfam o to pútavejší typ chodníka. Trasa ostala takmer totožná, obchádza masív Babiek, inak povedané

Prírodnej rezervácie Vršatské bradlo.

Cestou z Vršatského Podhradia smerom ku bradlám objavíme prvú zastávku. Uvítá nás na náučnom chodníku, informuje nás o chránených územiach o sústave Natura 2000, ich ochrane ako i o zásadách správania sa v ich blízkosti.

Pred priesmykom (odstrelená časť skaly kvôli ceste za bradlami) oddeľujúcim Prírodné rezervácie je panel venujúci sa bohatej geologickej minulosti pripomínajúcej osud bájnej Atlantídy a na parkovisku nad chatami sa môžeme dozvedieť čo to o histórii ľudskej, kde známy Vršatský hrad je len púhou epizódou v bohatej klenotnici príbehov Vršatských brál.

Pri stúpaní do sedla medzi Chmeľovou a Babkami sa dozvieme o živočíštvu v oblasti a pred vstupom do nádherného takmer pralesa pod Chmeľovou nás uvítá panel venovaný lesom.

Zastávka v zarastajúcich pasienkoch pod Babkami upriami našu pozornosť na bohaté výsledky spolupráce človeka s

prírodou, medzi ktoré patria i mnohé dnes už chránené a vzácne rastliny. O nich pojednáva ďalší samostatný panel, podobne ako o Prírodnej rezervácii Červenokamenské bradlo, ktorú máme v tejto časti trasy ako na

Doporučené trasy na Vršatecký hrad a do okolí

Trasa č. 1. Autobusem do Vršatského Podhradi, odtiaľ po modré turistické značke priamo na hrad. Trasa trvá cca 10 min. Tou samou trasou nazpät a pokračovať okolo chat smerom na Brezovú. V blízkosti chat prejsť na zelenou turistickú značku a vyjsť tesne pod Biely vrch - je zde pekný pohľad na hrad a do Krivoklátskej doliny.

Trasa č. 2. Autobusem do Vršatského Podhradi, odtiaľ po modré turistické značke na hrad Vršatec, dolú na parkovište a po žltej turistické značke přes Chmeľovou (952 m - nádherné výhledy) do Červeného Kamene, zde na modrou až do Lednice. Přes obec, směrem ke kostelu (až za ním vlevo) na hrad Lednice.

Cyklotrasy. Z Pruského (SAD) alebo Ilavy (ŽST) do Vršatského Podhradi, odtiaľ po modré značke do dolného hradu Vršatec. Zpät na modrou a až do Lednice (pres Červený Kameň) na kole. Trasa vede přes louky a háje. Odtiaľ na hrad. Návrat do Pruského (Ilavy) je možný několika způsoby - přes Lednické Rovné, Horovce do Pruského, a nebo je možné pokračovat po modré značke přes Horní Brezúci do Páchova a Ilavy.

Osvětit se cyklisté mohou cestou z hradu v restauraci přímo v obci Podhradi případně v rekreačním areálu, který se nachází na severozápadním okraji obce Vršatské Podhradie.

dlani. Pri návrate do Vršatského podhradia cez sedlo Chotúča a Babiek míňame poslednú zastávku venovanú Chránenej krajinnnej oblasti Biele Karpaty a jej prínosu pre prírodu nielen v rámci bývalého Československa.

Všetky zastávky je možné prejsť za tri hodiny a ľubovoľným smerom. Podarilo sa to aj 17. júna pri skromnom otvorení, ktorého účastníkmi boli učitelia trenčianskeho kraja spolu so zástupcami CEA a Strediska ekologickej výchovy DUB v Dubnici nad Váhom. Dúfame, že sa to podarí aj vám pre vašu radosť z krásnych zážitkov a našu z dobre vykonanej práce.

Rastislav Hauk
Nemšová

Včielka

Centrum voľného času Včielka v Púchove je mimoškolské zariadenie prevažne pre deti a mládež od 1-26 rokov, ale vo svojej činnosti má vyhradený priestor pre spájanie a aktivizovanie ľudí každej generácie. Centrum je otvorené pre prácu s každým dieťaťom, talentovaným i handicapovaným, školského i predškolského veku, ponúka nové námety a impulzy pre integráciu sociálne slabších skupín do spoločnosti. Významný priestor patrí práci s rodinou a pre rodiny v Materskom centre Drobec. V CVČ pracuje aj klub mladých.

Včielka má celoročnú pravidelnú činnosť, ktorá prebieha v záujmových útvaroch a nepravidelnú činnosť, ktorá sa realizuje prostredníctvom rôznych školských a mimoškolských podujatí miestneho, okresného či medzinárodného charakteru.

CVČ organizuje okresné a celoslovenské súťaže, semináre pre učiteľov, poskytuje kurzy pre nezamestnaných, pre staršiu generáciu a ponúka poradensko-

konzultačnú činnosť.

Činnosť CVČ je rozdelená podľa obsahu do 6 úsekov: kultúra a spoločenské vedy, technika, šport a turistika, prírodoveda, environmentálna výchova (Púchovské ekocentrum), práca s rodinou.

V úseku prírodovedy a environmentálnej výchovy pracujú krúžky: rybársky, matematický, astronomický, včelársky, lesnícko-poľovnícky, jazda na koni a krúžok Hniezdočko s deťmi s telesným a mentálnym postihnutím.

Púchovské ekocentrum

Ekocentrum vzniklo v roku 2000 ako impulz na program Trvaloudržateľné mesto Púchov a jeho zámer vychádzal z dokumentu Environmentálna politika mesta Púchov, ktorý bol schválený v roku 1999 mestským zastupiteľstvom v Púchove.

Činnosť ekocentra charakterizuje systematická podpora a snaha o zvyšovanie environmentálneho povedomia a vzdelanosti od najmenších detí v pred-

školskom veku až po širokú verejnú púchovského regiónu.

Púchovské ekocentrum v priebehu svojej činnosti vytvorilo 50 výchovno-vzdelávacích programov pre materské školy, základné a špeciálne školy a ponuka smeruje aj k žiakom 8-ročných gymnázií. Programy sú dobrými pomocníkmi pre koordinátorov EV na školách. (bližšie na www.cvcpuchov.edu.sk)

Púchovské ekocentrum porieďa poradenskú činnosť v oblasti rozvoja životných zručností, semináre pre učiteľov, výstavy a besedy, realizuje a spolupracuje na projektoch s inými environmentálnymi organizáciami (CEA Baranček Trenčín, CVČ Dubnica n/Váhom, ZO ČSOPEkocentrum Čtyřlístek Zlín, Zelená linka a pod.).

Kontaktovať nás môžete na adrese CVČ Včielka, Športovcov 904, 020 01 Púchov, tel.: 042-4631628, e-mail: cvc.vcielka@post.sk.

Gabriela Támová
Púchov

Splnil sa náš sen...

Centrum voľného času Včielka v Púchove už piaty rok rozvíja svoju činnosť v oblasti environmentálnej výchovy cez Púchovské ekocentrum, cez ktoré sa snaží pravidelne navštevovať školy s výchovno-vzdelávacími programami, ktoré inšpirujú koordinátorov na školách a škôlkach k ďalším veľmi tvorivým aktivitám.

Ale dnes by sme chceli viac upozorniť na činnosť ekologických krúžkov Blichy a Hniezdočko, ktoré vyvíjajú praktickú environmentálnu výchovu. Hoci Hniezdočko združuje deti s telesným a mentálnym postihnutím, aktívne

krmia a starajú sa o zvieratká. Krúžok Blichy od roku 2001 sa snažil zachrániť hniezdo labute hrbozobej. Počas 5-tich rokov hniezdo bolo vystavené rôznym katastrofám - rozbitie vajčiek a zdevastovanie hniezda, zabitie partnera labute, čo malo za následok opustenie hniezda. V tomto roku prišli hniezdíľ dva páry, ale zvýšená hladina Váhu mala za následok zaplavenie jedného hniezda. Ale čo je krásne, jedna rodinka vybojovala víťazstvo! Na jazierkach Odhánky sa nám konečne objavila labutia rodinka so siedmimi mláďat-

kami. A tak nakoniec nie naša stráž, naša snaha, ale obrovská sila prírody a labutej rodinky sa postarala o svoje nové potomstvo. Tešíme sa, že nám pomohli naplniť náš sen.

Gabriela Támová
Púchov

Krásna labutej rodinky

Svatojánský pochod

Dne 22. června 2005 organizovala Mateřská škola Korytná, pod záštitou informačního střediska Bílé Karpaty Starý Hrozenkov, II. ročník Svatojánského pochodu. Akce seznamovala na poznávací stezce s jednotlivými lokalitami v obci Korytná. Lákala k řešení přírodovědných úkolů děti ze tří mateřských škol - MŠ Korytná, Starý Hrozenkov a Drslavice. Akci podpořil Zlínský kraj.

Na místním hřišti přivítaly děti dvě lišky písničkou „Metla liška pokojíček“ a nalákaly je k hledání ztraceného klíčku. Po skupinách se vydaly za liškou, která jim značila cestu svými liščími chloupky - červenými a oranžovými fáborčky. Výletníci se mohli pokochat krásným rozhledem na Korytnou a poznávat krásy i zvláštnosti naší rozmanité nerovné krajiny.

Zasplněné úkoly si děti lepily „korálky“ na trasu vyznačenou ve

své mapě. Ta jim pomáhala prakticky se orientovat v poměru vzdáleností mezi skutečností a na mapě. Postupně jak děti navlékaly korálky na provázek vyznačené trasy, zjišťovaly, jak dlouhou cestu ušly, a jak dlouhá cesta je ještě čeká. Značená cesta, úkoly i lepení puntíků do mapy byly pro děti hracím motorem, takže jim leckteří dospělí nestačili.

V cíli na chatě Mysliveckého sdružení Hluboček na výletníky čekala liška. Pochválila je za splněné úkoly, vyzvíдалa, co cestou viděli, a pozvala všechny k obědu. Po odpočinku zavedly lišky děti na louku pod rozložitý dub, kde na ně čekala Ing. Šárka Klonová ze Správy CHKO Bílé Karpaty v Luhačovicích s obrázky a povídkami. Děti poznávaly ptáky našich lesů, seznámily se s chráněnými rostlinami a chováním v chráněné krajinné oblasti. Každé dítě dostalo paletku a mohlo si na památku namalovat

přírodní obraz nalepením květin, lístků a trav.

Na závěr společné akce pomohly děti liškám najít ztracený klíček, který otevřel strom se sladkým pokladem. Po rozdělení pamětních medailí a dárečků jsme si všichni společně zazpívali písničku o liškách, děti si naposled pohladily kamarádky lišky a byl čas loučení.

Díky krásnému počasí se Svatojánský pochod vydařil. Odměnou nám byly rozzářené oči dětí, které překotně sdělovaly zážitky svým blízkým. Poděkování patří všem, kteří se zodpovědně podíleli na přípravě a organizaci akce i našim sponzorům.

Dana Bazalová
Korytná

Ja su sedlák

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty vyhlašuje výtvarnou a literární soutěž pro všechny děti a studenty s názvem „Ja su sedlák“.

Odjakživa člověk těžce sháněl obživu, nejdříve byl lovcem a sběračem, ale brzy přišel na taje vlastního pěstování stromů a rostlin, a od té doby začal hodně měnit krajinu kolem sebe. Někdy jeho hospodaření vedlo k vyčerpání půdy a k jejímu zničení a jindy k obohacení pestrosti krajiny. Takové hospodaření je dobrým příkladem pro nás všechny.

A proto namalujte zemědělce či zahradníka při práci nebo zemědělskou krajinu, která hezkým způsobem doplňuje lesy a případně kopce okolo. Pro příklad nemusíte chodit daleko, vždyť Bílé Karpaty jsou právě takovým místem.

Kategorie:

1. Výtvarná (kresba, různé umělecké zpracování)
 - a) Děti do 5 let
 - b) Žáci prvního stupně 6-11 let
 - c) Starší žáci a studenti 12-19 let (i fotografie - podkategorie: černobílá, barevná, rozměry 10 x 15 cm, počet: max. 3 ks fotografie, zaslat lze i digitální fotografii ve formátu JPG a rozlišení 300 dpi, vždy uvést

název díla, své jméno, věk a bydliště)

2. Literární (báseň, povídka - rozsah cca jedna A4)
 - b) Žáci prvního stupně 6-11 let
 - c) Starší žáci a studenti 12-19 let.

Výsledky soutěže budou vyhlášeny v rámci Ekojarmarku 2006 a všechny práce budou vystaveny.

Obálku s příspěvkem označte heslem „Ja su sedlák“, dovnitř obálky napište název díla, své jméno, věk a bydliště a zašlete do 1. dubna 2006 na adresu: VIS Bílé Karpaty, Bartolomějské nám. 47, 698 01 Veselí nad Moravou.

Martin Slanina
Veselí nad Moravou

Rodný dům bratří Uprkových

Obec Kněždub je známa svým velmi kladným vztahem ke kulturním tradicím a svým historickým kořenům. Letos dokončila projekt, o jehož naplnění usilovala již několik let. Podařilo se jí provést celkovou rekonstrukci rodného domu bratří Uprkových, malíře Joži a sochaře Franty, jejichž výtvarná díla se již déle než století těší respektu u výtvarných kritiků a současně oblibě a úctě slováckého lidu.

Toto stavení původní lidové architektury, stojící v samém středu obce a evidované Ministerstvem kultury ČR jako kulturní památka, rozšířilo počet pamětihodností, které mohou návštěv-

níci Kněždubu zhlédnout. Rodný dům bratří Uprkových se tak zařadil po bok rodného domu Antoše Frolky, taktéž významného slováckého malíře, a Slováckého slavína - hřbitova, na kterém jsou všichni uvedeni pochováni.

Projekt obnovy

Snaha o zrekonstruování rodného domu Uprkových se datovala již několik let nazpět. Narážela však na mnoho problémů, především pak na nevyjasněné vztahy vlastnické a celkové finanční zajištění akce.

Na jaře roku 2004 však v této otázce došlo k průlomů a podařilo se po dohodě s majiteli objektu dosáhnout jeho odkoupení a získání do vlastnictví obce. Nermalou

zásluhu na tomto zásadním kroku měl Ing. Ladislav Frolka, v té době starosta obce.

Následné kroky již nabraly rychlé tempo. Ve spolupráci s Národním památkovým ústavem v Brně a naší současnou nejlepší odbornicí na lidovou architekturu tohoto typu PhDr. Věrou Kovářů byl zpracován projekt obnovy domu. Hlavním záměrem bylo zrekonstruovat zanedbané stavení způsobem, aby jeho vzhled i vnitřní dispozice odpovídaly době, kdy v něm žila Uprkova rodina.

S ohledem na specifické postupy při obnově hliněných staveb to nebylo jednoduché a veškeré prováděné práce byly velmi ovlivňovány počasím obzvláště koncem roku 2004 a na jaře 2005. Přes veškeré nástrahy odvedla firma provádějící rekonstrukci velmi kvalitní práci a stavební část obnovy byla k 31. květnu 2005 dokončena.

Velký podíl na financování stavební části projektu měla také Ministerstvo kultury a Ministerstvo pro místní rozvoj, která prostřednictvím dotačního programu Leader+ ve spolupráci s Mikro-

regionem Strážnicko významnou měrou projekt podpořila.

Otevření

Rodný dům bratří Uprkových byl veřejnosti slavnostně zpřístupněn 9. července. S jeho zařízením a vybavením dobovými předměty pomohlo mnoho občanů Kněždubu. Z toho je patrné, že jim zachovávání obecního kulturního dědictví není hostejné.

V současné době je dům Uprkových plně k dispozici návštěvníkům obce. Je v něm možno shlédnout některá z děl obou bratrů nebo dochovaný originální strop s trámem, který ručně maloval otec obou bratří.

Podle zájmu návštěvníků lze říci, že se dílu dostává náležitého uznání. Ocenění tím dojdou i Joža a Franta Uprkovi, kteří jako kněždubští rodáci proslavili svou rodnou obec a Moravské Slovácko nejen po celé své vlasti, ale i dalekém zahraničí. Porozuměli duši Slovácka a svými díly upozornili na hodnoty lidové kultury. Jejich výtvarné dílo bylo a je oslavou „slováckosti“.

Další informace a fotografie zrekonstruovaného rodného domu bratří Uprkových jsou umístěny na webových stránkách obce Kněždub (www.knezdub.cz).

Libor Grabec
Kněždub

Zdenka Jelínková

Začátkem října zemřela ve věku 85 let paní Zdenka Jelínková, tanečnice, sběratelka, etnochoreoložka. V našem regionu se proslavila především spoluorganizováním **Horňáckých slavností**. Založila i festival **Mladé Horňácko**.

Zdenka Jelínková se narodila 30. března 1920 ve Velké nad Veličkou. Od malička tihla k lidovým tancům. V roce 1934 přešla ze strážnického gymnázia na gymnázium v Brně, kde se začala intenzivně zabývat sběratelskou a badatelskou činností. Po ukončení studovala obory tělesná výchova a francouzština na Filozofické fakultě MU Brno.

Kružky

V roce 1942 se vrátila do Bílých Karpat, kde působila jako učitelka v Lipově a v Nové Lhotě, avšak od roku 1945 učila na školách jinde na Moravě.

Již ve svých 16 letech se zapojila do folklorního hnutí v Brně, kde se stala členkou Slováckého kružku a od roku 1947 působila také ve Valašském kružku. Od konce 40. let vedla v Brně školy lidového tance pro členy kružků i širší veřejnost. Také v této době se stala lektorkou lidového tance na Lidové konzervatoři v Brně a v Ostravě. V roce 1952 byla jmenována před-

Zdenka Jelínková (zcela vpravo)

sedkyní Krajského poradního sboru pro lidový tanec.

Zdenka byla dlouholetá odborná pracovníce oboru lidového tance a dětského folkloru Etnologického ústavu Akademie věd ČR v Brně, kde pracovala od r. 1950 do 1980. Zajímala se také o folklór v zahraničí - na Slovensku, v Polsku i v bývalé Jugoslávii.

Lidové tance

Její největší zásluhou je bezesporu dokumentování lidových tanců. Pořídila přes 10.000 záznamů tanců a jejich variant. Výsledky sběrů a jejich studia zpracovala a uveřejnila ve více než 450 publikacích, studiích a článcích, patří k nim mimo jiné *Dětské hry a říkadla z Horňácka* (1954), *Dětské taneční hry z Valašska* (1976, 1985), *Tance z Horňácka I-IV* (1978-1990), *Horňácké sedlácké* (1983), *Valašský odzemek* (1979). Je také spoluautorkou publikace *Tance z Uher-sko-hradištska* (1989) a spolupracovala na několika rozhlasových a televizních pořadech. Z desetidílné videoencyklopedie *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska* vytvářela Zdenka šest dílů.

Své poznatky předávala na školení pro soubory, jejich choreografy a vedoucí. Využila je i jako lektorka lidového tance, odborná poradkyně a autorka tanečních pásem při spolupráci s dvěma desítkami folklorních souborů z celé Moravy.

Festivally

Zdenka Jelínková pomáhala přípravou pořadů pro několik festivalů. I když většinu svého života pracovala a byd-

lela v Brně, její srdce zůstávalo na Horňácku a jméno Zdenky Jelínkové je spjaté s Horňáckými slavnostmi, které spoluzakládala a v jejich programové radě předsedala v letech 1984-1995. V roce 1972 založila festival **Mladé Horňácko**, na jehož přípravě se také každoročně podílela. Měla i významný vliv na Mezinárodní folklorní festival ve Strážnici, byla členkou jeho programové rady téměř půl století - od roku 1951 do 1995.

Není k divu, že Zdenka Jelínková dostala za její obrovskou, neúnavnou práci a velký přínos v oblasti lidové kultury na Moravě a ve Slezsku několik ocenění a vyznamenání, např. za vynikající práci v roce 1970 nebo za výzkumnou, sběratelskou, publikační a metodickou činnost v oboru lidového tance v roce 1985. Je také nositelkou medaile Františka Palackého a byla jmenována čestnou občankou Velké nad Veličkou.

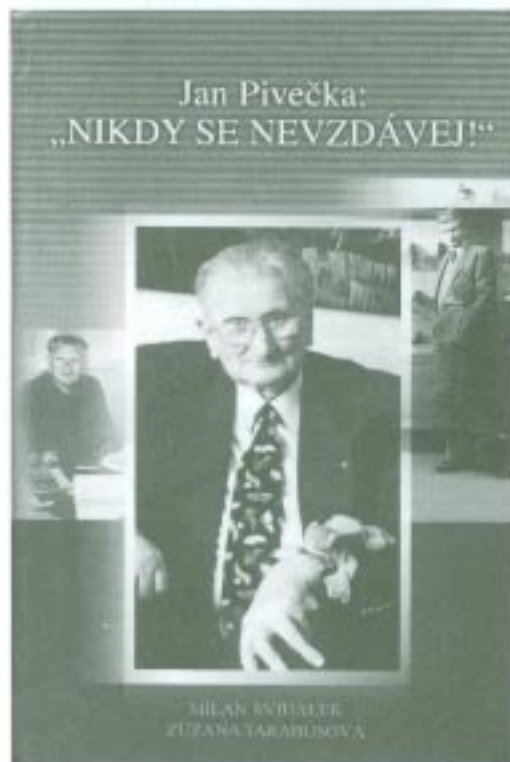
Je těžko shrnout její zásluhy jednou větou, ale Zdenka Jelínková patří bezesporu k nejdůležitějším osobnostem poválečného folklorního dění u nás.

Jan W. Jongepier

Další etapa Nadace Jana Pivečky

Slavičinská Nadace Jana Pivečky působí devátý rok. Ale teprve druhý rok proplovává vodami neziskového sektoru bez svého zakladatele. Jak se jí daří?

Nečekané úmrtí zakladatele nadace v lednu 2004 nás zasáhlo pracovní i osobně. Jan Pivečka i přes svůj pokročilý věk neúnavně a do poslední chvíle pracoval na nadačních projektech. Navíc jsme ztratili nejenom šéfa, ale

i spolupracovníka, přítele, rádce, moudrého a tvořivého člověka a nositele idejí. My, jeho nejbližší

Knihu Jan Pivečka: „Nikdy se nevzdávej!“ vydala Nadace Jana Pivečky v nákladu 1000 výtisků a je k dispozici ve slavičinských a zlínských knihkupectvích. Také si ji můžete objednat přímo na adrese Nadace Jana Pivečky, Horní náměstí 111, 763 21 Slavičín, tel. 577 342 822, e-mail: njp@pivecka.cz.

spolupracovníci, jsme měli velké štěstí, že jsme byli dostatečně infikováni jeho prací a nezlomným duchem.

Nový předseda

Přes smutek jsme se neobávali toho, jak bude nadace bez něj pokračovat. Naše nadace je přece známá především svým mottem „Nikdy se nevzdávej“. Zoufat při první nepříznivé ráně osudu by nebylo dobrým vysvědčením pro organizaci, která má svou činnost založenou na výchově k morálnímu chování, vzájemné pomoci, spolupráci a překonávání překážek.

Bylo tedy třeba pouze vyřešit otázku nástupce na postu předsedy správní rady. Vlastně ani tady není na místě slovo otázka. Samotný Jan Pivečka plánoval předání této funkce na říjen 2004, kdy se chtěl v den svých 85. narozenin s aktivní činností rozloučit. Už dříve projevil přání, aby jeho nástupcem byl pokud možno někdo z rodiny Pivečkovy, tím by byla zajištěna přítomnost hodnot spojených s jménem Pivečka. Jako svého nástupce tehdy vybral svou dceru Petru Blumenberg, která je ve správní radě od roku 1999. Petra Blumenberg se tedy po nečekané smrti svého otce ujala funkce v lednu 2004.

Aktivita

Co se týká aktivit, obraz nadace se za poslední měsíce nijak nezměnil. Své vlastní projekty i finanční pomoc soustřeďuje především do tří oblastí a to: Podpora výchovy, vzdělávání a iniciativ mladých lidí, Podpora vytváření zdravé občanské společnosti a Podpora ekologických aktivit.

Kromě spolupráce s téměř 30 školami, pro které připravujeme různé projekty a soutěže, jsme v roce 2004 zaměřili na projekt *Chceme pomáhat*. V něm si 15letí žáci a studenti vybírali problém ze svého okolí a formou

vlastního projektu navrhovali řešení. Nadace pak vítězným týmům poskytla příspěvek na realizaci. Tématy byly boje proti kouření, řešení ekologických problémů, problematiky mezilidských vztahů a podobně.

Pokračují rovněž Diskusní fóra mládeže. Ve školním roce 2004-2005 jsme diskutovali s žáky a studenty z 12 škol Zlínského kraje na téma *Mezilidské vztahy*. S téměř 360 žáky se ve slavičinské sokolovně o své životní zkušenosti podělili předsedkyně Fondu ohrožených dětí JUDr. Marie Vodičková, hokejista HC Hamé Petr Leška spolu s bývalým generálním manažerem zlínského klubu Bohumilem Koželou. Jako poslední představil své názory a postoje Jiří Pavlica, umělecký vedoucí cimbálové muziky Hradišťan.

Tradiční literární soutěž středních škol, která ve Zlínském kraji probíhá již 9 let, jsme rozšířili do Trenčianského kraje a udělali z ní soutěž mezinárodní. Ve školním roce 2004-2005 se jí zúčastnilo 34 škol, které přihlásily 169 prací.

Nikdy se nevzdávej!

Vhodné je vzpomenout i Beneiční vzpomínkovou slavnost na Jana Pivečku, které se ve Zlínském Academia Centru UTB zúčastnilo přes 600 hostů a účinkujících. Ta byla nejenom vzpomínkou na pana Pivečku, ale i poděkováním všem, kteří nám pomáhají a podporují nás.

Akce byla spojena se křtem knihy s názvem *Jan Pivečka: „Nikdy se nevzdávej!“* autorů Milana Švihálka a Zuzany Tarabusové. Kniha je svěží procházkou životním příběhem Jana Pivečky. Tak jako celý jeho život je bohatá na zážitky, pestrá a čtivá, je plná vítězství i proher, moudrosti a poučení z přiznaných chyb a najdete v ní i vysvětlení toho, proč se více než 70letý Jan Pivečka rozhodl začátkem 90. let vrátit do České republiky, ačkoliv jeho rodina zůstala v Německu.

Pan Pivečka se napsání životopisné knížky dlouho a úspěšně bránil. Dnes můžeme být vděční osudu, že knížka doslova několik dnů před jeho smrtí vznikla a Pivečka sám ji stihl

s nadhledem a humorem doplnit a autorizovat. Právě autentičnost pivečkovského jazyka je velkým pozitivem tohoto díla.

A ještě...

Nadále podporujeme i projekty jiných organizací. V roce 2004 jich ve spolupráci se

Vzdělávací nadací Jana Husa a Nadací Partnerství podpořila více než 30 v celkové hodnotě přes 360.000 Kč.

Letos připravujeme vzdělávací středisko Nadace Jana Pivečky ve Slavičíně, které by mělo být od listopadu 2005 jakýmsi regionálním komunitním centrem s čítárnou, veřejně přístupným internetem a vzdělávacími programy pro sociálně a jinak handicapované spoluobčany i pro širokou veřejnost. Snažíme se tedy nadále pracovat tak, abychom u našeho zakladatele obstáli.

**Božena Filáková
Slavičín**

Radějov v obrazech

Obec Radějov se zviditelňuje a volí k tomu neobvyklý způsob - zorganizovala výtvarné sympozium s názvem Radějovské vrchy. Akce proběhla ve třetím červencovém týdnu, kdy se osm malířů nechalo inspirovat obcí Radějov a jejím okolím.

Skupina umělců vytvořila za týden bezpočet kreseb a okolo 50 krajinomaleb na téma „Krajina Aloise Kalvody“, které prezentovala v neděli 24. července na závěrečné výstavě. Díla měla rozdílný charakter, každý malíř používal svou techniku a styl - od realistického až po moderní.

Sympozium fungovalo jed-

noduše jako výměna. Obec se postarala o to, aby umělci měli k dispozici všechno, co potřebují - výtvarný materiál, ateliery ve třídách základní školy, stravu a ubytování v radějovských penzionech. Za to Patrik Hábl, Jiří Hudeček, Antonín Mach, Ilona Míková, Anna Moresová, Milan Raška, Petra Seidlová a Blažena Ulberlayová tvořili své obrazy inspirované Radějovem. Po celý týden byli za příznivého počasí vidět, jak malují a kreslí

Antonín Mach při práci

potok, uličky, kostel, louky v okolí, lesy i rozhlednu...

Část této sbírky zůstane v majetku obce a bude instalována na obecním úřadě, u lékárny, v informačním středisku a u sponzorů, kteří umělce ubytovali. Seznamovat se s ní můžete také na radějovských webových stránkách (www.radejov.cz). Ostatní díla jsou prodejná a budou po dohodě s výtvarníky prezentována na internetu.

Svůj důvod k účasti objasnil Mgr. A. Antonín Mach takto: „Tato akce není finančně přínosná pro nás ani pro obec, ale je to určitá výzva. Je příjemné i užitečné vidět se s kolegy. Je tu bezvadná atmosféra, kvalitní ubytování a především krásná příroda.“ Spokojenost byla také na straně obce, o čemž svědčí záměr zastupitelstva tímto směrem pokračovat. Uvažuje se o dalších ročnících sympozia, možná rozšířeném o fotografie nebo sochaře.

Jan W. Jongepeer

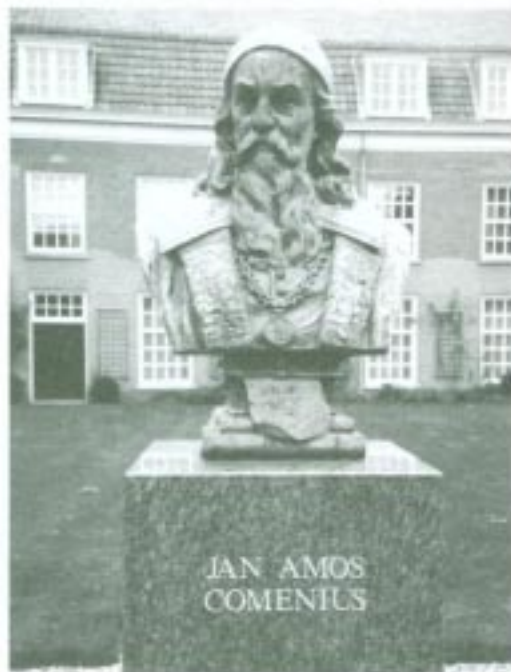
Čertoryje (Antonín Mach)

Sirotek Jan

Z podhorské malé vesničky Komní pocházel otec Jana Amose Martin, řečený po rodné obci Komenský. Martin Komenský, připomínáný v Uherském Brodě od roku 1572, se tu stal váženým měšťanem a aktivním příslušníkem jednoty bratrské, majitelem právozárečného domu na Dolním náměstí, hospodářského dvora na předměstí v Neradicích a majitelem nebo nájemcem mlýna v sedm kilometrů vzdálené Nivnici.

Pravděpodobně v nivnickém mlýně se 28. března 1592 narodil Martinovi a jeho ženě Anně jejich jediný syn Jan. A patrně v roce

Pomník Jana Amose Komenského v holandském Naardenu

1604 otec Martin zemřel a krátce po něm, zřejmě na nějakou epidemii, také jeho žena a dvě mladší dcery Lidmila a Zuzana. Věichni byli pohřbeni podle pozdější Komenského zmínky na bratrském hřbitově v Uherském Brodě.

Poručníky dvanáctiletého sirotka se stali otcovi nivniční známí Kozák a Urban Mravencův, ale na výchovu si jej vzala k sobě do Strážnice otcova sestra, Janova teta Zuzana Nohálová. U ní a jejího muže Martina Nohála žil mladý Jan v letech 1604-1605,

kdytu také navštěvoval bratrskou školu. Zde našel ve starším spolužákovi a synovi strážnického konšela Mikuláši Drábíkovu celoživotního, byť i podivinského a pochybného přítele.

Válka

Po citovém otřesu ze smrti rodičů tu dospívající chlapec z Nivnice brzy zažil další šok, vyvolaný prvním a zdaleka ne posledním setkáním s hrůzami války. Jihovýchodní Moravu počala pustošit vojska sedmihradského knížete Štěpána Bočkaje, jež svým drancováním a krutostí způsobovala domácímu lidu nevýslovné strádání a utrpení. Bočkaj chtěl tímto způsobem přimět moravské stavy ke spojení proti vídeňským Habsburkům. Tak byl vypleněn Uherský Brod, Nivnice, Uherský Ostroh, Lipov, Veselí a také Strážnice, kde i dům Janovy tety byl zničen požárem. Jan se vrátil ke svým poručníkům do Nivnice, možná pobýval i u svých dalších sester v Uherském Brodě. Neštěstí, jak poznamenal o dvacet let později, ho připravilo skoro o všechna léta jeho jinošství.

Ale i když zchudl, dostával podporu z Komní, z otcova podílu na dědečkově usedlosti. I tak to byla doba nesnadná a nejistá a patrně na ni myslel Komenský v Labyrintu světa, když napsal: „... i nevěděl jsem, co počít.“

Přerov

Po těchto událostech se Jan odebral na další studia do místa od uherských hranic vzdálenějšího, a to do Přerova do tamní bratrské školy. Stalo se tak přičiněním strážnického rodáka a významného přerovského bratrského biskupa Jana Lenecia, který si ve Strážnici všiml a rozpoznal nadání a píli mladého Jana a vzal si ho do Přerova a po celý život byl pak jeho „otcovským přítelem“, jak jej Komenský později nazývá.

Tak stihneme v roce 1608 mladého Jana ve vyšším oddělení přerovské školy, kde se šestnáctiletý student učil již na vyšší úrovni latině, filozofii, teologii a dostávalo se mu vědomostí, jež mu otevíraly možnosti vysokoškolské

studia. Zde v Přerově, v domácí čeledi biskupa bratra Lanecia, dostal biblické jméno Amos, což znamená „miláček“ nebo „láskyplný“. Jan Amos byl tedy vybrán a určen pro vysokoškolská studia.

Čeští nekatolíci, to je bratři a utrakvističti, luteránští adepti kněžství získávali potřebné teologické vzdělání na protestantských vysokých školách v cizině - v Německu, ve Švýcarsku i v Anglii. A tak byl v roce 1611 vypraven jednotou bratrskou na studia v Německu také Jan Amos.

Německo

Nejdříve, v letech 1611 a 1612, studoval na akademii v Herbormu a potom v letech 1613 a 1614 na univerzitě v Heidelbergu. Zde ještě nepřipojoval ke jménu Jan Amos jméno Komenský. Podobně jak předtím v Herbormu, tak i tady se podepisoval „Johannes Amos Nivanus/Nivnicensis/Moravus“, pod tímto jménem ho tu znali jeho přátelé, tak se také zapsal i do univerzitní matriky.

V síních starobylé univerzity pronikal do soudobého myšlení a vědění. Středem zájmu zde byla samozřejmě teologie jako jádro studia. Ale byla to už také doba úsvitu moderní přírodovědy. Nové objevy a hypotézy astronomické osudově zasahující do světónázorového myšlení lidstva, základy matematiky, fyzika, ale i mnoho nových poznatků antropologických, biologických i jiných zde již více či méně silně zaznívaly k sluchu posluchačů. To byly ideje a proudy, které mladého Jana Amose na německých vysokých školách tolik uchvacovaly a vzrušovaly a které usiloval do sebe vstřebat.

Koperník

Tak je na jaře roku 1614 Jan Amos hotový mladý muž. Stár něco málo přes dvacet let má za sebou univerzitní studia, složil zkoušky a zbývá už jen jedno - cesta zpět do vlasti. Třebaže od dětských let sirotek, zůstalo mu i po skončení studií ještě dosti ze sirotčích peněz po rodičích, aby si mohl dovolit jako budoucí kněz a učitel alespoň běžný tehdy

způsob dopravy domů, kdyby ... ano, kdyby něco teď zcela nepoutalo jeho zájem.

Vdova po rektoru školy vlastnila neobyčejně vzácnou věc: rukopisný exemplář Kopernikova díla „O pohybech těles nebeských“, v němž se dokazuje, že středem vesmíru není Země, jak má křesťan věřit, nýbrž Slunce. Koperník sám je mušel po léta ukrývat. A nyní by je vdova prodala. Nitro Jana Amosa je znovu vzrušeno. Má koupit? Jan Amos je zbožný, vychován v hluboké víře jednotou bratrskou, v jejíž linii důsledně myslí a jedná. Ale v síních univerzity i jinde slyší také mnoho o nových objevech. A má pochybnosti, měl

Koperník pravdu nebo ne?

Sám jeho názorům nevěřil a třeba hned říci, že je nikdy později nepřijal a ještě na sklonku života zamýšlel s nimi polemizovat. Dílo je dobou zavrženo a jeho rukopis je na dosah ruky. Jan Amos se rozhoduje... a koupí. Za většinu zbylých peněz dostává knihu, kterou pak bere a nosí s sebou na bludné pouti životem, když jiné knihy musí opouštět a ponechávat osudu.

Tento výjev jakoby symbolicky předznamenával mnohé z budoucího vývoje Komenského osobnosti. On, hluboce věřící, nosí s sebou pokušení ďáblů. A proto asi také cestu zpět do vlasti podniká nakonec pěšky. Ještě

na konci života na tuto pěší pouť vzpomíná a zdůvodňuje ji potřebou upevnit zdraví po přestálé nemoci. A výsledky putování si v dopise Kristiánu Nigrinovi z Amsterdamu v roce 1663 docela pochvaluje: „Já jsem ve čtrnáctém roce tohoto století urazil cestu z Heidelbergu do Prahy zcela sám a pěšky, jsa bezpečně průvodem strážného anděla a pevným zdravím. Příčinou té pěší cesty bylo totiž, že mijiž nezbyvalo mnoho z cestovního a rovněž právě od pohybu očekával pozdravení z nemoci a také jsem se v té naději nezklamal“.

Jaroslav Pleskot
Jistebník

RECENZE

Nekonečný kalendář

V lednu roku 2005 vydalo Centrum environmentálních aktivit Trenčín ve spolupráci s Občianským združením Pre Prírodu Trenčín Nekonečný kalendář.

Nekonečný přírodovědný a přírodoochranný kalendář nabízí mnoho zajímavostí, ale ne všechny člověk objeví na první pohled.

Co zaujme nejdříve jsou krásné fotografie zvířat, ptáků i přírodních scenérií. V záhlaví každého listu Sylvia Szabóová v několika poetických větách shrnuje hlavní události v přírodě. Kde jinde se dozvíte, kdy vyvádí medvědice mláďata, kdy probíhá tok jeřábků nebo odlétá sluka? Navíc v kalendáři najdete všechny významné dny a výročí vztahující se k životnímu prostředí, například kdy byla podepsána Ramsarská konvence nebo CITES - mezinárodní úmluva o obchodě

s ohroženými druhy živočichů, ale i kdy jsou slovenské pastýřské hody či mezinárodní den ptáků.

Kalendář ale není jen nekonečný, je i mezinárodní. Všechny texty jsou ve slovenštině a v angličtině, názvy měsíců navíc i ve staroslovanštině. Můžete se tak nechat okouzlit tím, že „v sečení plchy aj plšík lieskový tvrdo spia“ nebo že „24. luteňa je Deň ochranného hada (slovenský začiatok poľnohospodárskeho roka)“. Člověk si tak uvědomí, že nejen příroda ukrývá mnohé poklady.

„Tento kalendář je nekonečný... jako příroda“ je psáno v samotném závěru publikace. Je zároveň trochu jiný. Nenajdete v něm mnohé z toho, co nabízejí obyčejné kalendáře, jako jsou jmeniny, státní svátky nebo na který den připadne neděle. Díky tomu jej ale na konci prosince můžete otočit a začít používat znovu.

Kalendář je citlivě a vkusně graficky navržený, příjemný čtvercový formát umožňuje velkou variabilitu při řešení jednotlivých stránek. I využití vždy jen jedné barvy v různých odstínech na jedné stránce podtrhuje příjemný zážitek. Určitě stojí za to si jej v CEA v Trenčíně koupit, může vám přinést potěšení nejen pro oko, ale i pro duši na několik let.

Jana Hajduchová

Památné stromy (21)

Buk u Zámečku

Poslední představení památných stromů v CHKO Bílé Karpaty na stránkách tohoto časopisu uzavřeme bukem, který stojí před budovou bývalého Zámečku v obci Strání.

Strom je pozoruhodný ne tak svou velikostí (obvod kmene činí 270 cm, výška je 13 m), ale především svým vzrůstem. Jedná se totiž o převislý kultivar buku lesního (*Fagus sylvatica* cv. Pendula). Jeho stáří je odhadováno na více než 200 let. Strom je zdravý - kvete a plodí, jeho semena jsou klíčivá. V roce 2004

bylo provedeno začistění zlomů, ošetření koruny a nátěr řezných ran.

Možné ohrožení „smutečnického“ buku představují stavební práce v jeho bezprostředním okolí a na budově Zámečku. Proti podobné činnosti je však nyní předmětný strom chráněn, neboť památný strom je zakázáno poškozovat, ničit a rušit v jeho přirozeném vývoji (Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, § 46 odst. 2). V ochranném pásmu památného stromu není dovolena žádná, pro památný strom škodlivá činnost (§ 46 odst. 3). K tomu lze provádět veškeré zásahy a opatření v ochranném pásmu stromu jen s předchozím souhlasem Správy.

Stejná ochranná opatření platí pro ostatní památné stromy, které jsou na území CHKO Bílé Karpaty vyhlášeny. Celkem je na

území CHKO Bílé Karpaty chráněno 26 stromů. Z hlediska zastoupení jednotlivých dřevin se jedná o 9 lip velkolistých, 5 dubů letních, 3 lípy srdčité, 4 oskeruše, 2 buky, dále dub zimní, jeřáb břek a topol šedý každé po jednom kuse. V současné době se připravuje vyhlášení jedné lípy velkolisté ve Vlachovicích, hrušně obecné v Korytné a jeřábu oskeruše v Pitíně.

Bohumil Jagoš

Evropský diplom obnovy

Pět let poté, co CHKO Bílé Karpaty získala Evropský diplom pro chráněná území, bylo vloni na podzim ověřováno, zda diplom zůstane v držení i dalších pět let (viz číslo 3/2004). Dne 15. června tohoto roku přijal Výbor ministrů při Radě Evropy rezoluci k obnově diplomu. Její obsah je následující :

Výbor ministrů, podle článku 15.a Statutu Rady Evropy (...):

• **obnovuje do 20. června 2010 Evropský diplom pro chráněná území přidělený Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty;**

• **připojuje tato doporučení (směřovaná vládě ČR - pozn. J.W.J.) k jeho obnově:**

1. znovu vyhodnotit a zajistit potřebné lidské a finanční zdroje k zabezpečení implementace Plánu péče;
2. garantovat společné zeměděl-

ské hospodaření podporující CHKO Bílé Karpaty prostřednictvím úzké spolupráce mezi ministerstvem zemědělství a životního prostředí, místními správami (zemědělskými, lesnickými a Správou CHKO Bílé Karpaty) i dalšími zainteresovanými subjekty;

3. pokračovat v současné lesnické strategii přeměny na listnaté porosty a podporovat přirozenou obnovu existujících listnatých lesů;

4. dále rozvíjet konzultace mezi ministerstvem životního prostředí a zemědělství se záměrem regulovat velké populace zvěře; myslivost by měla být v přírodních rezervacích a jejich ochranných pásmech zakázána nebo omezena, mimo

případy regulace nepůvodních druhů;

5. vyloučit nepůvodní druhy, zejména mullona a daňka, z přírodních rezervací a dalších zvláště chráněných území;

6. omezit cestovní ruch mimo obce a města na ohleduplnou infrastrukturu naučných stezek, lesních cest, zastávek apod. v souladu s okolní krajinou;

7. stanovit pravidla pro územní plánování a vytvořit stavební standardy schopné zachovat celistvost místního tradičního stavebního dědictví, které je součástí bělokarpatské krajiny;

8. podporovat spolupráci mezi českými a slovenskými správami ke koordinování přeshraničních aktivit s ohledem na bilaterální chráněnou oblast;

9. Evropský diplom by měl být viditelněji spojen s obrazem CHKO Bílé Karpaty (informační středisko, publikace, internetové stránky atd.).

Jan W. Jongepier

Lesnické okénko

V chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty se vyskytuje vysoký podíl lesů. Jsou to i krásné lesy s charakteristickou druhovou rozmanitostí vegetace, za což vděčíme našim předkům. Hospodaření v lesích by mělo být zaměřeno na uchování přirozené skladby, a to nejen z důvodu ochrany přírody, ale i kvůli zdraví a stabilitě porostů. V lesnickém okénku chceme oslovit zejména drobnější majitele lesa, lesní hospodáře a informovat veřejnost o významu přírodě blízkého hospodaření.

První článek je věnován problematice škůdců jehličnatého hospodářství v dubobukovém a bukovém lesním vegetačním stupni, což je v CHKO většina území od 300 do 800 m n. m.

Škůdci

Jehličnaté porosty jsou stresovány suchem a tím se stávají atraktivnější pro živé škůdce a snadno podléhají náporům větru a sněhu.

Smrky jsou vystaveny nebezpečí napadení především podkorním a dřevokazným hmyzem, v některých případech mohou být hmyzí škůdci v komplexu škodlivých činitelů rozhodujícím článkem zániku celých porostů. Škody, které tak vznikají,

Přirozený bukový porost na Ploščině

mohou mít charakter produkčních ztrát (snížení kvality dříví až o 30 %), předčasné likvidace porostů, dočasného snížení přírůstu nebo opožděného zalesnění. V posledních desetiletích se přemnožují zejména zástupci kůrovcovitých (asi 30 druhů).

Nejvýznamnějším škůdcem smrku v ČR je lýkožrout smrkový a lýkožrout lesklý (při přemnožení napadají i zcela zdravé stromy). Oba druhy nacházejí nejvhodnější podmínky pro svůj vývin v porostech oslabených letním přísuškem (v posledních letech stále častější a silnější), václavkou obecnou a v polomech.

Dřevokazné houby

Dřevokazné houby vystupují v hospodářských lesích jako škodliví činitelé s velkým ekonomickým dosahem. Jednak rozkládají nejkvalitnější dřevní hmotu (snížení kvality dřeva o více jak 50 %), způsobují postupné chřadnutí napadených stromů a snižují stabilitu porostů, ve kterých pak snadno vznikají větrné a sněhové polomy.

Živé stromy nenapadají jen parazitické druhy (kořenovník vrstevnatý, tzv. červená hniloba jehličnanů a václavka obecná), ale i ostatní druhy dřevokazných hub. Nejvíce ohroženou dřevinou je právě smrk, především pokud se vyskytuje mimo svůj přirozený areál nebo jsou jehoporosty oslabeny suchem.

Smrk

Vysazování smrku jako nepůvodní dřeviny do Bílých Karpat způsobuje, že se všichni hlavní vyjmenování škůdci dostávají do

optimálnějších podmínek a napadají porosty od nejranějšího věku. V souvislosti s klimatickou změnou (zvyšující se teplota a vlhkostní extrémy) se negativní vliv ještě násobí.

Smrk má nezastupitelný význam v horských lesích ve smrkovém lesním vegetačním stupni, na horní hranici stromové vegetace, ale také jako hospodářská dřevina mimo chráněná území. Příměs smrku v listnatých porostech se vyskytuje již v nadmořských výškách kolem 900 m n. m. V Bílých Karpatech se v přirozené druhové skladbě vy-

Smrkový porost napadený károvcem

skytuje pouze v severovýchodní části na vybraných stanovištích, a to s procentuálním zastoupením do 1 %.

Z toho, co bylo naznačeno, vyplývá, že není vhodné pouze zavádět různá ochranná opatření pro zabránění hospodářským ztrátám na smrkových porostech, ale napomoci přírodě blízkému trvale udržitelnému hospodaření v lesích.

Majitelé lesů si budou klást otázku, jakou dřevinou obnovovat své lesy. Příroda nám dává jasnou odpověď „co je ekologické, bude i ekonomické“. Typickou dřevinou lesů Karpat je buk, který je doprovázen duby, javory, habrem, jasanem ale i třešní, jilmem, lípou, olší a v severovýchodní části jedlí. Původní bělokarpatské dřeviny se zde nacházejí ve svém ekologickém optimu, tudíž mají mnohem více možností reagovat na nepříznivé vlivy prostředí.

Martin Hromádka

Novela zákona o ochraně přírody a krajiny

Dne 28. dubna 2004 vešla v platnost novela zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (úplné znění ve Sbírce zákonů pod č. 460/2004). Úpravy byly nutné v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie, která vyžaduje zapracování směrnice o ochraně volně žijících ptáků a směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Novela řeší i problémy, které s těmito směrnici úzce souvisí. Zde shrnujeme, ke kterým hlavním změnám došlo.

Kompetence

Novelou se změnila kompetence orgánů ochrany přírody i území, kde působí jednotlivé správy. Správa CHKO Bílé Karpaty (dále „Správa“) nyní působí nejen na území CHKO, ale i v ptačí oblasti Bzenecká Doubrava - Strážnické Pomoraví a na územích, která patří pod pověřené obce Veselí nad Moravou, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Otrokovice, Zlín, Luhačovice, Valašské Klobouky, Vizovice. Na území ptačí oblasti uděluje Správa souhlas k těm činnostem, které jsou pro jednotlivé oblasti stanoveny v nařízení vlády, jež ptačí oblast vymezuje.

Na území mimo CHKO Bílé Karpaty může Správa udělit výjimky ze zákona v případě, že nějaká činnost narazí na výskyt kriticky nebo silně ohrožených druhů. Pro kategorii ohrožených druhů uděluje takové výjimky příslušný krajský úřad.

Změna je i v základních ochranných podmínkách pro CHKO. Dříve to bylo Ministerstvo životního prostředí, které udělovalo výjimky v případě, kdy veřejný zájem výrazně převažuje nad zájmy ochrany přírody. Podle novely je tato kompetence nyní v rukou vlády.

Ptáci

Zásadní změny znamenalo převzetí směrnice o ptácích.

Novela definuje základní zákazy (§ 5a), týkající se všech volně žijících druhů ptáků. Jedná se např. o jejich úmyslné usmrcování nebo odchyt, sběr vajec ve volné přírodě, úmyslné vyrušování ptáků aj. V případě potřeby však může orgán ochrany přírody povolit odlišný postup (§ 5b).

Posouzení záměrů

Nové je také ustanovení (které souvisí se soustavou Natura 2000), že každý investor je povinen předložit jakýkoliv záměr (nebo i koncepci) k posouzení příslušnému orgánu ochrany přírody - i když se záměr přímo nevztahuje k určité lokalitě (§ 45i). Pověřený orgán - Správa CHKO na území CHKO, krajský úřad pro území mimo CHKO - do 15 dnů posoudí, zda záměr může mít vliv na blízkou ptačí oblast nebo evropsky významnou lokalitu.

Náhrada újem

Další zásadní změnou, kterou novela zavedla, je řešení kompenzace za omezení zemědělského nebo lesního hospodaření (§ 58). Každý občan nebo subjekt je povinen strpět všechna omezení, která vyplývají ze zákona o ochraně přírody a krajiny, ale to mu může ztížit hospodaření, a proto zákon nyní stanovuje nárok na finanční náhradu újem. Nárok musí být uplatněn do 3 měsíců od skončení kalendářního roku, v němž újma vznikla.

Značným problémem zde je však skutečnost, že dosud nebyla vydána prováděcí vyhláška, která by postup pro poskytování náhrad upřesnila.

Stavby

Novela zasáhla také územní rozhodnutí a stavební povolení.

Zmírňuje totiž povinný souhlas orgánu ochrany přírody, jde-li o stavby v souvisle zastavěném území obce ve čtvrté zóně chráněné krajinné oblasti a pokud má obec schválenou územně plánovací dokumentaci se zapracovaným stanoviskem orgánu ochrany přírody k této dokumentaci. V praxi se tato změna však dotkla velmi malého počtu správních řízení a k zásadní změně nedošlo.

Účast občanů

Také v pravidlech pro účast občanů ve správních řízeních (§ 70) došlo ke změně. Podle odst. 2 nyní musí žádost o účast ve správních řízeních, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny, být „věcně a místně specifikována“ a je platná jeden rok ode dne jejího podání. Lze ji však podávat opakovaně.

Správy

Novelou došlo i k některým formálním změnám. Ústředím všech správ CHKO v České republice byla dopodud Správa chráněných krajinných oblastí ČR. S rozšířením kompetencí se nyní jmenuje jednodušeji, Správa ochrany přírody (SOP). Regionální pracoviště SOP však svá jména měnit nebudou. V Luhačovicích, Veselí nad Moravou a v Brumově najdete tedy nadále pracoviště Správy CHKO Bílé Karpaty.

Úplné znění zákona je možné najít na našich webových stránkách (www.bilekarpaty.cz), stejně jako mapku území, které nyní spadá do působnosti naší Správy CHKO Bílé Karpaty.

Jiřina Gařáková
Jan W. Jongepier

Kvetnaté lúky

O prekrásnych rozkvitnutých orchideových lúčach a sadoch bielokarpatských sa v našom časopise písalo už mnohokrát. Tieto klenoty sú doposiaľ zachované v pomerne veľkom rozsahu, hoci ich rozloha predstavuje už len zlomok niekdajšej a podmienky na slovenskej strane nie sú nastavené v prospech ich veľkoplošného zachovania.

Bielokarpatské špecifikum - hojný výskyt lúčnych orchideí - je totiž podmienený pravidelným kosením a oligotrofnou (na živiny chudobnou) povahou pôd. Vzhľadom na veľkú rozmanitosť bielokarpatského terénu sú lúky tvorené pestrou mozaikou zosuvov, hrbov, pramenísk, strmín aj plošín... Tu je možné hľadať zdroje vysokej rozmanitosti druhov rastlín aj živočíchov, predovšetkým hmyzu. Aj takzvané sukcesné štádiá - nekosené lúky zarastajúce krovím poskytujú útočisko viacerým druhom (hmyz, spevavce, ...) a dotvárajú spolu s medzami, ovocnými sadiami a poliami mozaiku bielokarpatskej krajiny.

Lúčne rezervácie

Najzachovalejšie ukážky lúč sú v slovenskej časti CHKO zahrnuté do národnej siete prírodných rezervácií (PR) a prírodných pamiatok (PP). Vzhľadom k ohrozenosti druhovo bohatých lúčnych biotopov v rámci Európy postupujú viaceré z nich aj do siete území európskeho významu (Natura 2000).

V slovenskej CHKO má osobitnú územnú ochranu zatiaľ 26 lúčnych území. Močiarňami územiami bude venovaná samostatná časť, dnes predstavujú lúčne rezervácie Bošáckej a Moravskolieškovej doliny.

Najväčšou z nich je s rozlohou 16 ha **PP Grúň**. Možno ste už ponad ňu nevedomky prešli pri výlete na Veľký Lopeník z Novej Bošáče po modrej turistickú značku. V osade Grúň odbočíte pri ochrannárskej terénnej stanici smerom do Predpolomskej doliny. Územie sa tiahne komplexom sádov, lúč, lesíkov a močiarov do doliny. Pozoruhodný je výskyt orchideí. Výskum bezstavovcov poukázal na prítomnosť vzácných slimáčikov - pimprlíkov, viazaných na machy na penovcovom pramenisku, pavúky - komôrkáre, viaceré druhy vzácných chrobákov, mravcov, motýľov, na staré ovocné stromy sú viazané vzácné druhy lišajníkov, vzácné blanokrídlovce, v trávach hniezdi chrapkáč poľný, v lese a kroví množstvo druhov spevavcov...

Pri spomenutom výlete smerom na Lopeník z Novej Bošáče nemožno v prvej zákrute nad obcou prehliadnuť tabuľu, upozorňujúcu na ďalšie územie - **PP Lopeniček**. Hlavným dôvodom ochrany tohto lúčneho „šliačku“ (0,25 ha) sú stovky vstavačov obyčajných. Tento kedysi hojný druh je skutočne nenáročný na obsah živín v pôde a z hnojených lúč vymizol.

Tesne pri hranici s Moravou na ľavej strane doliny leží **PP Mravcové** (0,82 ha), neďaleko kyselky Španie na ľavej strane doliny pod Novou Bošácou **PP Blažejová** (2,16 ha). Orchideové lúky sú síce ich súčasťou, ale viac sa o nich dozviete v pokračovaní, venovanom chráneným mokradiam.

Ďalším klenotom Bošáckej doliny je **PP Bestinné**. Územie s rozlohou 1,29 ha leží neďaleko vykryvača nad Novou Bošácou na pravej strane doliny. Je to jediné nálezisko vzácného chrobáka *Oxytelus variolosus* na Slovensku, nájdené tu boli aj ďalšie vzácné chrobáky, pavúky, murárka *Allodynerus rossii*. Popri iných lúčnych cennostiach je tu predmetom ochrany aj mečík škridlicovitý a veľmi vzácný kosatec trávolistý.

Jeho marhuľovo voniace kvety nájdete pri pozornom hľadaní aj v **PP Baricovce lúky** (1,62 ha) na pravej strane Moravskolieškovej doliny pri hranici s Moravou. V tomto území možno nájsť vzácné pavúky, chrobáky, kto má dost času a trpezlivosti, môže tu sledovať pozoruhodný vývojový cyklus modráčikov, ktorých húsenice úspešne parazitujú v mraveniskách.

Ďalším vyhláseným územím tejto doliny je **PP Kohútová**. Na ploche 4,5 ha bolo zaznamenaných 137 druhov rastlín, rastie

PP Grúň

tu aj vzácný vstavač počerný. Začiatkom leta je tu skutočne náročné prekrúčkovať pomedzi orchideí, územie je tiež rajom pre viaceré vzácné druhy motýľov.

Okrem týchto území ležia na príslušnom úrade projekty ochrany ďalších dvoch moravskolieškových orchideových lúč - **PP Švehlech kút** a **PP Hložníky**, obe na pravej strane doliny.

Ďalšie cenné lokality zatiaľ ostávajú evidované ako genofondové plochy... V porovnaní s moravskými chránenými lúčami sú územia skutočne menšie. Na druhej strane, nesmieme zabúdať, že ich údržbu zabezpečujú osobne piati pracovníci Správy CHKO podporovaní dobrovoľníkmi v rámci študentských brigád a táborov. V budúcom pokračovaní vás pozveme na prechádzku lúčami Myjavskej pahorkatiny.

Sylva Mertanová

Na Valašsko se vrátily ovce

Od počátku devadesátých let klesaly nejen v regionu Valašska, ale v celé ČR, počty dobytka, především ovcí. Ne(jen) kvůli romantickým představám, ale především z důvodu údržby a využití chráněných horských luk a karpatské krajiny jako celku začali ochránci přírody z ČSOP Koseňka ve Valašských Kloboukách tento trend měnit.

Český svaz ochránců přírody Koseňka přišel s nápadem vrátit do krajiny ovčí pastvu ve spolupráci se širokou veřejností a se zemědělskými odborníky. A tak se rozběhla v roce 1997 za

finanční podpory Nadace Partnerství unikátní akce „Přiveď ovečku do valašské krajiny“. Principem bylo, že si zájemci mohli koupit ovci za 3500 Kč, o kterou se pak starali soukromí zemědělci Ing. Pavel Šeliga a Ing. Jan Švéda, kteří již dříve začali s pastvou skotu a ovcí v oblasti kolem obce Vrbětice-Vlachovice. Koseňka s nimi pak spolupracovala při využití ovcí v péči o chráněná území a pomáhala s řešením dalšího odbytí výrobků.

Pastva

Akce posílila začínajícím zemědělcům stádo ovcí, které se pak rozrostlo narozením dalších jehnic. V následujících letech se i vlastníkům ovcí investice zúro-

čila. Obrok dostávali beránka buď živého nebo z porážky či finance, pokud o maso nebo chov neměli zájem.

A tak tento projekt zvýšil i zájem o kvalitní jehněčí maso a ochranářům přinesl zlepšení péče o chráněná území, na která byly ovce na podzim přemísťovány. Někteří vlastníci se svých výhod vzdali ve prospěch záchrany a obnovy valašské krajiny.

První rok se spolu se zemědělci pořídilo 66hlavé stádo masných ovcí plemene Romney Marsh, které dobře snáší celoroční pobyt na pastvinách. Na počátku projektu se ovce pásly na pozemcích uvedených soukromých zemědělců. Od roku 1999 pak pravidelně spásají otavy (od konce srpna do začátku listopadu) v přírodních rezervacích Bílé potoky a Javorůvky. Intenzita a délka pastvy byla stanovena taková, aby nedošlo k poškození travního porostu, zpočátku ovcí spíše chybělo.

Koncem roku 2004 skončil první 7letý cyklus projektu a stádo ovcí získalo sílu podle původních představ - má nyní přes 600 chovných kusů. Chovem se inspirovali i další zemědělci. A tak novinkou letos bylo, že ovce na podzim nebyly převáženy traktorem, ale přeháněny „po vlastní noze“ z rezervace do rezervace ze stálých pastvin Františka Žáka z Poteče, až se po dvou měsících zase vrátily na svá základní stanoviště.

Další přínosy

Pastva tak nyní probíhá optimálně, v rezervacích se páslo letos 170 ovcí. Projekt spíňuje i další funkce. Jak počet ekologických zemědělců (další tři), tak i počet chovaných ovcí v regionu narostl. Díky přiměřené intenzitě pastvy 0,5-1,5 dobytčí jednotky

na hektar získává i příroda. Louky jsou pravidelně udržovány způsobem, jakým se tomu dělo v dřívějších dobách. Seno z chráněných území je využito a zbytky je nutné kompostovat jen v případě velmi nestabilního počasí při sklizni. Hnojí se pouze dobytčím trusem a tak je druhová rozmanitost luk zachována, někde se stav ještě zlepšuje. Ohrazení chráněných území je jen sezónní, aby nenarušilo jejich jedinečný krajinný ráz.

Produkce

Ovce však přinášejí ještě něco navíc. Jsou každé jaro ostříhány a získanou vlnu se Koseňka snaží uplatnit jako izolační materiál, což je jinde v Evropě již docela běžné. Využívá se v menší míře i jako materiál při místních kurzech lidových řemesel. Vlnu se také podařilo vyvézt do zahraničí k textilnímu zpracování.

Dalším produktem je vyčištěná kůže a z ní vyráběné papuce, o které je zájem spíše ve větších městech a na zimu. Nyní se pracuje na marketingu těchto produktů.

Hlavním výrobkem je však jehněčí maso. Zatím se prodává v celku přímo z jatek, což zatím omezuje zájem potencionálních kupců. Pro snazší odbyt by bylo lepší vyrábět jednotlivé porce ve vakuovaných balíčcích, které lze prodávat po delší dobu, a hledat i jiné formy prodeje. Bohužel v regionu je jehněčího masa nadbytek - nerozlišuje se totiž příliš kvalitní jehněčí od skopového. Je zde velká potřeba další osvěty a kvalitní propagace - další regionálně zaměřené jarmarky a tradiční akce místo bezkonceptních městských trhů. Z měst je zájem mnohem větší, což dokládají výborné výsledky prodeje produktů na Valašském mikulášském jarmarku, kde prodej stále roste.

Následování

Úspěch a přínos projektu

Pozemkového spolku Kosenka byl vzorem i pro ČSOP Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou. V roce 2002 byl zahájen podobný program ve spolupráci se soukromým zemědělcem Františkem Žákem v Poteči. Snahou bylo postupně zvětšit jeho stádo ovcí, které má sloužit k údržbě dalších rezervací i ploch v I. zónách odstupňované ochrany přírody. A tak díky finanční pomoci ČSOP a dalších zájemců bylo zakoupeno 63 ks jehnic plemene Romney Marsh.

Prodej ovcí zájemcům probíhá podle stejného principu,

v detailech však trochu jinak. Každý si může zakoupit ovečku za 4.500 Kč a pronajme ji ČSOP Bílé Karpaty na sedm let, za tu dobu přibude 10 až 11 jehňat. Z toho případnou tři jehňata - beránci vlastníkov, tři jehňata za sedm let případnou zemědělci za odměnu o péči základního stáda a tři jehňata organizaci na rozvoj ochrannářských programů. Zbývající jehňata jsou rezervou na krytí rizik (úhyny apod.).

V roce 2004 přineslo stádo první příchovky, což umožnilo obhospodařování dalších 50 hektarů v okolí Poteče. Od příštího

roku se plánuje rozšíření i o údržbu několika dalších chráněných území.

Ukazuje se tak, že díky nevládním organizacím je možné do údržby krajiny zapojit širší veřejnost: popsaná forma „adopce“ je výhodná nejen pro zemědělce - chovatele ovcí a nevládní organizaci, ale i pro vlastníka ovcí. Věříme, že tento příklad může být inspirací i pro další oblasti.

Miroslav Janík
Valašské Klobouky,
Jan W. Jongepier

TAJOMSTVÁ PŘÍRODY

Najväčší nosáčik obľubuje devätsil

Pre mnohé rastlinožravé druhy hmyzu je typické, že sa počas vývoja špecializovali na jeden, prípadne niekoľko veľmi príbuzných druhov rastlín. Takúto monodiétu už zopár miliónov rokov dobrovoľne podstupuje aj najväčší stredo-európsky nosáčik, tvrdoň devätsilový - klikoroh devätsilový (*Liparus glabrirostris*).

Jeho živnou rastlinou sú dva druhy devätsilu - devätsil biely (*Petasites albus*) a devätsil hybridný (*Petasites hybridus*). Larvy tohoto až 2,1 cm veľkého chrobáka (brouka) si pochutnávajú na devätsilových koreňoch, kým dospelci sa živia listami devätsilu, v krajnej núdzi listami podbeľu. Našťastie obrovské listy devätsilov nie sú popri bielokarpatských potokoch nijako vzácne (aj keď si ich mnohí mýlia s lopúchmi), preto pozorovať na nich čierne nosaté chrobáky s typickými žltými škvrkami nie je tiež ničím neobvyklým. Vzhľadom na svoje tvrdé opancierované telo sa príliš neukrývajú a hlavne

počas párenia takmer úplne ignorujú okolie.

Aj keď dokážu vyhrýzť na listoch devätsilu rôzne zaujímavé ornamente (hryzavé ústroje majú na konci „nosa“), nemusíme sa obávať, že by nás pri uchopení do ruky pohryzli. Z tohoto hľadiska sú úplne neškodné, podobne ako mnohé ďalšie nosáčiky pri ohrození pritiahnú k telu nohy a robia sa mŕtvymi. Hospodársky význam nemajú, pretože okrem devätsilu, o ktorý sa zaujímajú snád len babky - bylinkárky, iné rastliny nepoškodzujú.

Neplatí to však napríklad o príbuznom tvrdoňovi smrekovom - klikorohovi borovom (*Hylobius abietis*), ktorý mu je trochu podobný - žltohnedé škvrky má usporiadané do priečnych nepravidelných pásikov, dorastá však len do dĺžky 1,3 cm.

Aj keď sa mnohí ľudia chrobákov boja, resp. sa ich štíľa, možno práve tvrdoň devätsilový môže zmeniť postoj tých, ktorým chrobáky príliš napriarstli k srdcu. Skúste pri výlete do Bielych Karpát prekonať svoj odpor a položte si

Tvrdoň devätsilový - klikoroh devätsilový

tohoto opancierovaného „nosáča“ na dlaň - nepáchne, nehryzie (na rozdiel od lienky - slunéčka) a keď sa opatrne rozbehne, budete mať pocit, akoby vám po ruke rozvážne kráčal miniatúrny obrnený rytier, alebo mimozemšťan... Fantázii sa medze nekladú.

Podstatné bude, keď sa zmení váš vzťah k tejto zaujímavej skupine hmyzu, ktorá tu bola dávno pred nami a nepochybne nás prežije.

Jozef Májsky
Trenčín

O babočce bílé c

(s dlouhým úvodem a krátkým příběhem)

V naší překrásné přírodě žije spousta motýlů a nejkrásnějším z nich určitě patří babočky. Jsou to zpravidla velcí denní motýli hýčící překrásnými barvami. Od brzkého jara až do pozdních podzimních dnů babočky létají v parcích i zahradách, ve světlých lesích a hlavně na jejich okrajích, na loukách i kolem potoků a řek. Babočky jsou vlastně první motýli, se kterými se na jaře setkáme a jsou to

i poslední motýli, se kterými se příroda ukládá k zimnímu spánku.

Mezi osmi druhy našich baboček patří rozhodně k nejzajímavějším jeden menší druh, který dostal od pánů vědců docela zajímavé jméno. Babočka bílé c. Takové jméno, když je napsané, vypadá podivně, ale když je správně vyslovíte, už je zase všechno v pořádku. Jen to zkuste a řekněte nahlas „babočka bílé cé“. Tak vidíte! A stejně je to zvláštní, dát někomu jméno podle nějakého písmene a ještě k tomu bílého, říkáte si. Nu vidíte, ono to zvláštní vůbec není. Když se totiž podíváte na rub zadních křídel této babočky, uvidíte tam na tmavém hnědavém podkladu zářivé bílé písmenko C. Je vždycky tak zřetelné, že je nemůžete nikdy přehlédnout a navíc, žádná jiná babočka takový znak na zadních křídlech nemá.

Protože vědci jsou lidé pořádkumilovní (alespoň ve svých sbírkách!) dávají odjakživa nejen motýlům, ale veškerým jiným zvířátkům i rostlinám jména. Nejlépe taková, která dobře vystihují nějaký tělesný znak či vlastnost toho kterého druhu. U naší babočky to bylo tedy velmi jednoduché, bílé c se tak z křídel dostalo i do jména. Ale to není všechno! On totiž každý motýl má vedle českého vědeckého jména také mezinárodní, takzvané vědecké jméno. To aby každému odborníkovi, ať už je z Brna, Vídně, Londýna, Osla, Tokia či Dakaru bylo jasné, o kterém druhu se v té či oné knížce píše nebo se o něm na mezinárodní konferenci vede řeč.

Aby se žádná země či národ nepovyšoval nad ostatní, zvolili si vědci za oficiální úřední jazyk pro

pojmenování rostlin i zvířátek takový, kterým se v žádné zemi na světě oficiálně nemluví, tedy latinu. A teď vám prozradím, že to mezinárodní čili vědecké druhové jméno babočky bílé c je úplně stejné, což se v latině napíše takto: „c-album“.

Tak úvod už máme téměř za sebou, až na jednu maličkost. Vlastně ne maličkost, ale nesmíme důležitou okolnost. Oni totiž vědci jsou krom jiného zpravidla hrozni suchaři, tedy lidé přísní, akorátní a málo romantičtí. Kdyby tomu tak nebylo, určitě by si totiž všimli, že na rubu zadních křídel naší babočky není žádná bílá skvrnka ve tvaru písmene c, ale že je to překrásné znamení stříbrného půlměsíce! A jak se takové zvláštní znamení, takový úžasný odznak dostal na křídla drobné nenápadné babočky, o tom je následující pohádkový příběh.

Za letních horkých nocí je příroda stejně živá jako ve dne. Možná i více. My lidé, jakožto denní tvorové orientující se zrakem, to moc nevnímáme. Buďto sedíme doma u televizorů či spíme a pokud jdeme ven, potmě skoro nic nevidíme a svítíme-li si baterkou, není to o mnoho lepší, protože všechna zvířátka se před námi schovají či uletí. Faktem ale zůstává, že noční letní příroda přímo kolotá životem a to jak na zemi, tak i ve vzduchu.

Mezi stromy i nad loukami létá nezměřitelné množství nočních motýlů, od drobných a křehkých píďalek až po robustní tlusté bourovce či elegantní superychlé lišaje. Většina z nich se i v té tmě tmoucí dobře orientuje, protože se řídí slaboučkým nočním světlem, jaké k nám posílají hvězdy a nebo jejich odlesk na srpku Měsíce. Dokonce i přes mraky vidí noční motýli toto slaboučké světlo a čím je měsíc větší, tím snadněji se orientují.

Určitě si umíte představit, jaký zmatek nastal jednou mezi nočními motýli, když měsíc zmizel. Neschoval se za mrak, prostě zmizel. Jednu noc jeho stříbřitý a ještě dosti vypasený srpek krásně svítil na noční obloze a v noci následující načisto zmizel.

„Co se to stalo?“ divili se lišaji lipoví.

„Proč měsíček nevychází? ptala se píďalka angreštová a polekaně chvěla tykadly.

„Třeba měsíček někdo sebral z oblohy“, pokusil se o vysvětlení přemýšlivý ...

„Ale co tě nemá!“ utrl se na něj staříčkový bourec ... s notně olétanými křídly. „Proč by někdo kradl měsíc? K čemu by mu to bylo? To se prostě stává, že si měsíc někde odpočine a uvidíte, že příští noc bude všechno jako dřív,“ chlácholil ostatní motýly starý bourec.

Jenže neměl pravdu, tentokrát. Následující noc měsíček opět nevyšel a všem se zdálo, že i hvězdičky nějak málo svítily. No prostě, tma byla tmoucí a nočním motýlům bylo čím dál víc smutno. Po několika temných nocích to začínalo být k nevydržení.

Jednoho rána se o tom dověděla i malá pohledná babočka, když si vyslechla v hustém křoví, v němž přes noc spínkala, rozhovor svou mŕ ... Ty si šeptaly o tom, jak těžko se jim za úplné tmy létá a kolik úrazů se již a komu z nočních motýlů stalo.

„Ať si říká kdo chce cokoli, já jsem přesvědčená, že se měsíc neztratil, ani nikde neodpočívá. Já si myslím, že ho prostě někdo ukradl,“ uzavřela rozhovor mŕa gama.

„Máte pravdu, paní kolegyně,“ přitakala mŕa... „Se divím, že takovou lumpárnu ještě nikdo nevyšetřuje!“

„Nebudte bláhová, sousečko,“ kysele se usmála mŕa gama, „nikdo takový tady není, kdo by to dokázal.“

„Ale je, to byste se divily, vy líné tetky“, zašeptala si sama pro sebe mladičká babočka a rozhodla se, že celou tu záhadu vyšetří.

Celičkový den pak létala po loukách a pastvinách, křížem krážem prohledala celý les a dokonce zaletěla až daleko k Mechovým skalám kde prošňupala kdejakou roklí a puklinu. Ale měsíček nikde nebyl. Notnou chvíli létala i nad hladinou velké lesní tůně a v jejich hlubinách hledala odlesk měsíce, to kdyby tam třeba spadl z vysokého nebe. Ale ani tam měsíček nenašla, zato však málem o život přišla, když na ni zaútočilo ohromné Šídlo královské.

Navečer, kdy už sluníčko zapadlo a se stmíváním přicházely temné mraky, rozhodla se unavená babočka, že tentokrát nepřespí v křoví, ale v dutině mohutného dubu, kterou náhodou objevila. Vletla do ní nízkým otvorem, který se krčil mezi kořenovými náběhy a rychle si chtěla najít místočko k usednutí, dokud zvenčí přicházejí poslední odlesky dne. Jenže v chromné dutině, která vyplňovala téměř celičkový dubový kmen, nebyla vůbec tma tmoucí, jak babočka očekávala. Dutina byla zalita příjemným světlem, které vyzářoval stříbřitý srpek měsíce zavěšený až vysoko nahoře.

„Hurá, objevila jsem ztracený měsíc,“ vykřikla radostně babočka a už se chystala vzlétnout vzhůru za měsíčkem. Jenže v tom se shůry ozvalo hrozivé temné bzučení a prostor nad babočkou zaplnily temné siluety sršní, které rozzuřilo radostné baboččino zvolání. Sršně našťěstí malého vetřelce nespátraly a po chvíli se uklidnily a vrátily se do svého papírového hnízda, které jako obrovský balón viselo hned vedle měsíčního srpku. Teprve teď si hnízda všimla překvapená babočka a hned pochopila, že měsíček z noční oblohy sebral sršně.

„Tak to tedy ne, vy sobecké tlusté vosy“, hubovala potichu babočka, „to já tak nenechám. Měsíček vám seberu a vrátím na oblohu!“

Jenže to nebylo jen tak. Co chvíli některá ze sršní prolétla dutinou dubu až dolů a vydala se otvorem ven. Co chvíli se jiná sršeň vracela domů s nějakou potravou. V dutině bylo prostě živo a babočka se jen tiskla ke stěně, aby ji ty pažravé vosy neobjevily. Teprve hluboko v noci, kdy se již venku ochladilo se i poslední sršeň vrátila domů a hnízdo upadlo do hlubokého spánku. To byla

příležitost pro naši odvážnou babočku. Polehounku potichounku vystoupala na svých jemných křídlech až k obřím sršnímu hnízdu. Uvolnila srpek měsíčku zavěšený do staré suché pavučiny, přitiskla si jej na hrud' a rozlétla se střemhlav dolů k otvoru ve stěně dubu. Ta chvílka zbrklosti stála babočku málem život. Při prvním silném rozmachu křidel se totiž dotkla papírové stěny sršního hnízda a ten lehký dotyk se uvnitř ozval jako rána na buben. V okamžiku z hnízda vyletěly zdívocené sršně a hnaly se za babočkou odnášející jejich noční lampu. Když vylétla babočka z dubové dutiny do lesa byly již sršně těsně za ní. Sekaly po ní za letu silnými kusadly a co chvíli se jim podařilo vytrhnout kousek z okrajů baboččiny křidel. Babočka volala o pomoc tak hlasitě co jí vzduchu stačilo a to bylo moc dobře. Její volání (a nezapomeňte, že babočky mají velice vysoký tenký hlásek) vyburcovalo několik velikých netopýrů poletujících lesem. Vrhli se za hláskem a když uviděli vypasené sršně radostně se vrhli na takovou nečekanou masitou večeř a hubené (navíc svítící) babočky si vůbec nevšimli.

Ta se zbytkem posledních sil vylétla nad koruny stromů, zavěsila srpek měsíce na jeho místo na obloze a potom samým vysílením omdlela. Babočky jsou našťěstí lehké jako pírk a tak se spící babočka kolébabavým letem snesla něžně do trávy na lesní paseku, kam se ze všech lesních koutů slétávali noční motýli, aby oslavili toho skvělého a odvážného denního motýlka.

Nu a to je všechno. Noční motýli babočku odměnili Řádem stříbrného srpku měsíčního. Ten babočka nosí na rubu zadních křidel. To schválně, protože když babočka sedí na listu nebo třeba na kůře, má křídla složená nad tělem a ten stříbrný řád je dobře vidět! Podle toho stříbřitého půlměsíčku rozhodně vždycky babočku bílé c dobře poznáte. A také podle jejích jakoby okousaných či vykrajovaných křidel. I to je památka na slavný čin odvážné malé babočky.

Pavel Bezděčka

1. Které stromy budou na zimu holé?

Přiřaď k obrázkům správně rodový a druhový název stromu.

Buk	bělokorá
Dub	babyka
Modřín	zimní
Jedle	černá
Olše	lesní
Javor	opadavý
Borovice	lepkavá

3. V osmisměrce se skrývá název rostliny, která roste na jaře jako první.

P O Š T O L K A
S H A V R A N S
O V O R Ý P E O
J R R A S R T K
K Á E B O R K O
A N L E V H Ý L
L A Í C A K O S
S K Ř I V A N Ć

V Ý R
V R A B E C
H A V R A N
S O K O L
P O Š T O L K A
S O J K A
S K Ř I V A N
H Ý L
V R Á N A
S O V A

Poznáš toho ptáčka?
Zkus ho vybarvit.

2. Znáš ptáky zimních krmítek?

1. Hýl obecný	a) Drobný ptáček, známý svým „čimčaráním“
2. Křivka obecná	b) Živí se semeny rostlin, hlavně bodláků.
3. Stehlík obecný	c) Pestrý ptáček se žlutou hrudí a zelenými zády.
4. Pěnkava obecná	d) Velmi obratně šplhá po koncích větvíček a to často i hlavou dolů
5. Vrabec domácí	e) Zpěvavý ptáček, přivolává déšť zpěvem „trý!“
6. Zvonek zelený	f) Zelený ptáček s velkým zobákem na louskání semen.
7. Čížek lesní	g) Živí se semeny šišek a má na to uzpůsobený zobáček.
8. Sýkorka koňadra	h) Výrazný ptáček, sameček má rudou hrud a černou hlavu.

Správné odpovědi z čísla 2/2005:

Kvíz: 1c, 2b, 3c, 4c, 5b, 6a, 7b, 8c, 9a, 10b.

A. Ptáci: vlaštovka, sova, vrabec, datel, sýkora, pelikán. Savci: zajíc, medvěd, veverka, netopýr, jezek, krtek.

B. Rostliny: léčivé jsou dobromysl obecná, smetánka lékařská, hluchavka bílá, kontryhel obecný, růže šípková; jedovaté jsou: rulič zlomocný, tis červený, vraní oko čtyřlíst, pryskyřník polní.

C. Názvy rostlin: 1g, 2e, 3f, 4j, 5b, 6i, 7a, 8c, 9d, 10h.

Doplňovačka - tajenka: mochna husí

Správné odpovědi z čísla 3/2005:

- hajní, vonná, jarní, obecná, luční, admirál, medonosná, bílý, říční, velký
- hýl, sova
- sesuvy
- 1b, 2e, 3d, 4a, 5c

Společnost přátel Slovenska
a
Městské kulturní středisko
Nové Město nad Váhom
ve spolupráci s obcí **Strání**
turistickým oddělem TJ Sokol Uherský Brod
a Přípravným výborem Slavností bratrství Čechů a Slováků na Javorině
Vás zvou na

14. Česko-Slovenský Silvestr na Pomezí

pod záštitou hejtmána Zlínského kraje Libora Lukáše

Program:

29. 12. 2005 od 17.00 hod. sraz ve Starém Hrozenkově na chatě Kordárna.
30. 12. 2005 přechod hraničního hřebene Bílých Karpat ze Starého Hrozenkova do Strání (jen pro zdatné turisty), odchod ze Starého Hrozenkova od restaurace U Kubánika mezi 8.30 - 9.30 hod. (zavazadla budou přepravena), příchod do Strání - Květné do Kulturního domu mezi 16.00 - 18.00 hod., večer setkání účastníků se starosty příhraničních obcí, představiteli Zlínského kraje a Trenčianského samosprávného kraje a dalšími hosty.
31. 12. 2005 výstup na Velkou Javořinu (odchod ze Strání - Květné od Kulturního domu mezi 9.00 - 10.00 hod., ve 13.00 hod. setkání u hraničního kamene bratrství Čechů a Slováků a obnovení památní mohyly Josefa Vavrouška (kámen či kamínek si každý donese z domova), návrat do Strání - Květné, kde bude v Kulturním domě probíhat společenský večer s lidovou muzikou Mirka Minkse a oslava konce starého a začátku nového roku - půlnoc přivítáme u vatry u Zámečku ve Strání za tónů československé hymny.

Zváni jsou všichni, kteří chtějí strávit Silvestra 2005 v netradičním duchu, podpořit myšlenku česko-slovenské vzájemnosti a vzdát hold Josefu Vavrouškoví (autoru myšlenky této akce), jeho dceři Petře a všem, kteří přispěli či přispívají k naplňování společných ideálů.

Je možná účast jen v jednom dnu či kterékoliv části. Ubytování ve vícelůžkových pokojích nebo ve vlastních spacácích, občerstvení a stravování zajištěno, vše za rozumné ceny na náklady účastníků.

Prosíme zájemce, aby se nejpozději do 20.12. písemně ohlásili na adrese Společnost přátel Slovenska (Daniela Hebnarová), Slovanské nám. 3920, 767 01 Kroměříž nebo na e-mailu spslovenska@volny.cz včetně požadavků na ubytování (a na který den). Ubytovací kapacita je omezena.

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávají: Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty o.p.s., Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty (Veselí nad Moravou) a Centrum environmentálních aktivit (Trenčín) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty (Luhačovice).

Finanční podpora: Časopis byl podpořen v rámci výběrového řízení MŽP ČR na podporu projektů předkládaných nestátními neziskovými organizacemi.

Kontaktní adresy:

VIS Bílé Karpaty

Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel., fax: 518 322 545
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz
Jan W. Jongepier

CEA

Mierové námestie 29
911 01 Trenčín
tel., fax: 032 / 640 0400
e-mail: cea@changenet.sk
Richard Medaľ

Redakce: Pavel Bezděčka, Barbora Duží, Jana Hajduchová, Jan W. Jongepier, Richard Medaľ, Sylva Mertanová, Marie Petrů, Hana Poková, Věra Pospíšilková

Fotografie: Pavel Meisl (titulní strana), Alexandr Pospěch (zadní strana), Jana Hajduchová (str. 1, 17), Marie Petrů / Hana Poková (str. 2, 3), Jiří Pšurný (str. 4), Jan W. Jongepier (str. 5, 13, 14), Jan Jelínek (str. 5), Rostislav Hauk (str. 7), Gabriela Tánová (str. 8), Dana Bazalová (str. 9), Libor Grabec (str. 10), Antonín Vrba (str. 11), Bohumil Jagoš (str. 16), Martin Hromádka (str. 17), Sylva Mertanová (str. 19), Miroslav Janík (str. 20), Jozef Májsky (str. 21).

4. číslo ročníku 2005 vychází v prosinci 2005

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 - 3638, Ročník X, číslo 4, náklad 1800 ks, cena 25 Kč, 25 Sk

Tisk: Agentura NP, Staré Město u Uherského Hradiště

Uzávěrka čísla 1/2006 je 10. února 2006.

Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce v ČR povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E12382.

Cena 25 Kč, 25 Sk

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou